

OPINNÄYTETYÖ
Hilkka Mikkola 2012

**Opettajien ja ohjaajien kokemuksia työs-
kentelystä maahanmuuttajanuorten
alkuvaiheen opetuksessa
Opin Aika -projektissa**

Rovaniemen
ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences
LUC

SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA

Opinnäytetyö

**Opettajien ja ohjaajien kokemuksia työskentelystä
maahanmuuttajanuorten alkuvaiheen opetuksessa
Opin Aika -projektissa**

Hilkka Mikkola

2012

Toimeksiantaja Opin Aika -projekti, Rovaniemi

Ohjaaja Tero Leppänen

Hyväksytty _____ 2012 _____

Työ on kirjastossa lukusalikappale.

Tekijä

Hilkka Mikkola

Vuosi 2012

**Toimeksiantaja
Työn nimi**

Opin Aika -projekti, Rovaniemi
Opettajien ja ohjaajien kokemuksia työskentelystä
maahanmuuttajien alkuvaiheen opetuksessa Opin Ai-
ka -projektissa

Sivu- ja liitemäärä

55+2

Opinnäytetyössäni tutkin Opin Aika -projektissa toimivien opettajien ja ohjaajien kokemuksia työskentelystä maahanmuuttajanuorten alkuvaiheen opetuksessa. Tavoitteena oli selvittää, mitkä seikat koulun toiminnassa ja oppisisällöissä edistävät maahanmuuttajien kotoutumista. Toiseksi tutkin, miten alkuvaiheen opetusta voisi haastateltavien mielestä kehittää.

Opinnäytetyö edustaa laadullista tutkimusta. Aineisto on hankittu haastattelulla kuutta Opin Aika -projektissa toimivaa opettajaa/ohjaajaa. Haastattelut on analysoitu sisällönanalyysiä hyödyntäen. Haastattelutulokset ovat monin osin johdattaneet samaan lopputulokseen lähdemateriaaleihin verrattuna.

Nuoret maahanmuuttajat hyötyvät tiivistä alkuvaiheen ohjauksesta, johon sisältyy suomen kielen ja kulttuurin opetuksen lisäksi elämänhallinnan taitoja sekä ohjaaminen koulun ulkopuoliseen harrastustoimintaan. Alkuvaiheen suomen opetuksessa oppilaita näyttävät motivoivan varsin koulumainen ja tiivis opiskelu, johon tulisi sisältyä erityisopetuksen metodeja ja oppimistaitojen harjoittelua. Muita motivoivia tekijöitä ovat edullinen kouluruoka, bussilippu, päiväjärjestys ja vertaistuki.

Aikuistumassa olevat maahanmuuttajanuoret saattavat hyötyä laajemmasta mahdollisuudesta oppisopimustyyliiseen opiskeluun, jolloin koulunkäynnin ohessa olisi mahdollisuus myös oman elatuksen hankkimiseen. Nopea verkottuminen suomalaisiin koulun, työn ja harrastustoiminnan kautta edistää kielitaitoa ja kiinnittää maahanmuuttajat yhteiskuntaan.

Kehittämisehdotuksina mainittiin muun muassa nuoren kokonaistilanteen selvittäminen yhdessä TE-keskuksen kanssa, työntekijöiden alkuvaiheen perehdyttäminen maahanmuuttajatyöhön, tarkka kokonaissuunnittelu yhteistyötahojen kanssa, laajempi tietotekniikan hyötykäyttö opetuksessa sekä liikunta- ja taideaineiden suurempi osuus lukujärjestyksessä.

Avainsanat

maahanmuuttajanuori, kotoutuminen,
Opin Aika -projekti

Author	Hilkka Mikkola	Year	2012
Commissioned by	Time to Learn project, Rovaniemi (Opin Aika)		
Subject of thesis	Experiences of Teachers And Educators Working with Young Immigrants at an Early Phase of Training		
Number of pages	55+2		

In my thesis I studied the experiences of the teachers and counselors working with young immigrants at the Opin Aika project during the early stage of education. My aim was to determine which factors in the school activities and educational contents promote the integration of immigrants and how the initial training could be improved according to the interviewees.

This thesis represents a qualitative type of research. The data was obtained by interviewing six teachers and instructors working at the Opin Aika project. The interviews were analyzed by using content analysis. The outcome shows that the young immigrants will clearly benefit from intensive contact guidance during the initial phase of their studies. Right from the beginning the studies should recommendably include Finnish language and culture tuition in addition to life management skills as well as guidance in non-formal recreational activities.

In the early phase of their language studies the students seem to benefit most from a rather school-like type of contact tuition. It should include training in learning skills and abilities as well as studying with methods suited also for the challenged students. Among other motivating factors low cost school meals, free bus tickets, fixed schedule, and peer support were mentioned.

The immigrant adolescents growing up towards adulthood might benefit from a wider access to apprenticeship-type learning, as the study time would then offer the opportunity to earn one's own living. The deepening contacts with Finnish schools, working life and various free time activities would promote the individual student's language skills and would inevitably make immigrants an active part of the Finnish society.

Close collaboration between the student and the authorities, wider utilization of information technology in education and a higher share of sports and arts in the school schedule were suggested as ideas for improving the educational system from the immigrants' point of view.

Key Words young immigrant,
integration of immigrants, Time to Learn project

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	NUORI MAAHANMUUTTAJA	2
2.1	MAAHANMUUTTAJANUORI	2
2.2	NUORUUS ELÄMÄNVAIHEENA	3
2.3	MAAHANMUUTTAJANUORI SYRJÄYTYMISVAARASSA.....	4
2.4	MAAHANMUUTTAJANUOREN HAASTEITA JA VOIMAVAROJA.....	5
3	MAAHANMUUTTAJANUOREN ALKUVAIHEEN KOULUNKÄYNNIN TUKEMINEN	9
3.1	SUOMI TAI RUOTSI TOISENA KIELENÄ	9
3.2	OMAKIELINEN OPETUS.....	9
3.3	VALMISTAVA OPETUS	10
3.4	MUITA OPPIMISTA TUKEVIA TOIMIA	11
4	KOTOUTUMINEN	13
4.1	KOTOUTTAMISTOIMET JA NUORTEN KOTOUTTAMISPOLKU.....	13
4.2	KOTOUTUMISEN KAKSISUUNTAISUUS.....	14
5	OPIN AIKA PROJEKTI	15
5.1	HANKKEEN TAUSTAA	15
5.2	OPPILAAT, OHJAAJAT JA OPETTAJAT.....	16
5.3	YHTEISTYÖTAHOT	17
5.4	TOIMINNALLISUUS.....	17
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	19
6.1	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	19
6.2	HAASTATTELU TUTKIMUS- JA AINEISTONKERUUMENETELMÄNÄ.....	19
6.3	KOHDEJOUKKO	20
6.4	AINEISTON KERUU JA KÄSITTELY.....	20
6.5	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	21
7	TUTKIMUSTULOKSET	22
7.1	SUOMALAISEN YHTEISKUNNAN KÄYTÄNNÖT	22
7.1.1	Aikakäsitys	22
7.1.2	Koulutuksen merkitys porttina työelämään.....	24
7.1.3	Yhteiskunnan porrasteisuus	25
7.1.4	Suvaitsevaisuus.....	26
7.2	SUOMEN KIELI HALTUUN	31
7.2.1	Virallisia ja epävirallisia ympäristöjä oppia suomea.....	34
7.2.2	Oikeaa koulua ja opiskelutekniikkaa	36
7.3	OPIN AIKA-KOULU TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ.....	39
7.3.1	Luottamussuhteiden rakentamista	40
7.3.2	Arjen hallintaa	41
7.3.3	Motivaatiota ja jaksamista tukevia tekijöitä	42
7.3.4	Tilanne hankkeen loppupuolella 2012	44
8	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	46
9	POHDINTA	49
	LÄHTEET	50
	LIITTEET	56

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni tutkin opettajien ja ohjaajien kokemuksia työskentelystä nuorten maahanmuuttajien alkuvaiheen opetuksessa Opin Aika -projektissa Rovaniemellä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitkä seikat koulun toiminnassa näyttävät edistävän maahanmuuttajanuorten kotoutumista sekä miten alkuvaiheen opetusta voisi kehittää. Opinnäytetyötä varten haastattelin neljää koulun opettajaa sekä kahta ohjaajaa.

Opin Aika tarjoaa koulun nuorille opetusta ja ohjattua toimintaa viitenä päivänä viikossa. Painopisteenä on suomen kielen opiskelu toiminnallisina menetelmin. Opin Ajan nuoret ovat pääosin yksin maahan tulleita turvapaikanhakijoita ja heidän ikähaarukansa on 16 – 25 vuotta. Nuoret ovat kotoisin esimerkiksi Irakista, Somaliasta, Afganistanista ja Kiinan autonomiselta vähemmistöalueelta.

Kiinnostus maahanmuuttajatyöhön on peräisin harjoittelujaksolta Rovaniemen SPR:n vastaanottokeskuksessa 2010. Harjoittelun aikana sain tutustua myös Opin Ajan koulun toimintaan seuraamalla tunteja sekä opettajien ja ohjaajien työskentelyä siellä. Monikulttuurisuus ja yhteiskunnan monimuotoistuminen ovat kiinnostaneet siitä lähtien. Suomalaisessa yhteiskunnassa viireillä oleva maahanmuuttokeskustelu lisää työn ajankohtaisuutta. Alati kansainvälistyvä toimintaympäristömme kannustaa yhdistelemään eritaustaisten ihmisten voimavaroja ja osaamista parhaalla mahdollisella tavalla.

Teoreettisena viitekehyksenä käsittelen monikulttuurisuutta, kulttuuria ja identiteettiä sekä nuoruutta elämänvaiheena. Oman oppimisen kannalta uutta tietoa oli lisäksi nykyisin työelämässä suosittu projektityöskentely, jota myös Opin Aika edustaa. Haastatteluissa tuli ilmi, että hankkeessa työskentely on ollut intensiivistä, haastavaa ja opettavaista. Projektin edetessä kertynyt tieto ja kokemukset ovat sovellettavissa uusissa, vastaavissa hankkeissa. Tässä opinnäytetyössä esiin tuodut kehittämissuositukset voivat päätyä osaksi hyviä käytänteitä, joita toimeksiantajan on tarkoitus esittää hankkeen loppuraportissa lokakuussa 2012.

2 NUORI MAAHANMUUTTAJA

2.1 Maahanmuuttajanuori

Opin Ajassa opiskelevat nuoret ovat maahanmuuttajia. Termillä maahanmuuttaja tarkoitetaan ei-alun perin Suomen kansalaista, pitkäaikaisessa tai pysyvässä tarkoituksessa maahan muuttanutta henkilöä. Tässä opinnäytetyössä käytän ilmaisua ”maahanmuuttajanuori”. Se on perusteltua, koska Opin Ajassa opiskelevat nuoret ovat ensimmäisen polven maahanmuuttajia, ja muutto Suomeen on tapahtunut suhteellisen äskettäin. Nuoret ovat lisäksi saapuneet maahan turvapaikanhakijoina. (Honkasalo 2001, 3 – 5; Kotimaisien kielten keskus 2009; Talib 2002, 18, 37; Ylinen 2010, 4.)

Maahanmuuttajanuoret voidaan nähdä ennen kaikkea syntymämaansa edustajina tai vaihtoehtoisesti oman elämänkaarensa vaiheen ja sukupolvensa edustajina. Myös maahanmuuttajanuoren samaistuminen muihin samassa elämäntilanteessa oleviin nuoriin on mahdollinen. Nykykäsityksen mukaan kaikki lähestymistavat ovat perusteltuja, jos ne tuovat nuorelle voimavaroja sopeutumisessa uuteen maahan. Suomalaisuuden kokemusta voi rakentaa monesta näkökulmasta. (Ronkainen 2009, 31.)

Maahanmuuttajatutkimuksessa voidaan erottaa maahanmuuttajaikäpolvet toisistaan Rubén Rumbaut´n mallin mukaan, jolloin huomioon otetaan henkilön syntymämaa, asuinmaa, vanhempien syntymämaa, muuttoikä ja elämäntaihe. Suomessa mielenkiinto kohdistuu tätä nykyä erityisesti toisen polven maahanmuuttajiin, joilla tarkoitetaan täällä syntyneitä maahanmuuttajien lapsia tai hyvin nuorena (0-5 -vuotiaana) maahan tulleita. Opin Ajassa opiskelevat nuoret sijoittuvat pääosin sukupolveen 1 (ulkomailla syntynyt, 18–24-vuotias, siirtymässä aikuisuuteen) Rumbaut´n jaottelun perusteella. (Haikkola – Martikainen 2010, 13 – 15.)

Sukupolvet voidaan jakaa vertikaalisesti perhesukupolviin, tai horisontaalisesti kulttuurisiin sukupolviin, jolloin samaistumista tapahtuu ennemmin omiin aikalaisiin kuin kulttuurisena siirtymänä isältä pojalle. Nyt eläviä nuoria yhdistää maailman tapahtumien lisäksi päivän polttamat teemat kuten suvaitsevaisuus, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys. (Harinen – Ronkainen 2010, 287; Haikkola - Martikainen 2010, 10 – 13.)

2.2 Nuoruus elämänvaiheena

Kaikkia Suomessa asuvia nuoria, taustasta riippumatta, yhdistää elämänkaaren vaihe, johon liittyy tärkeitä kehitystehtäviä. Nuoruus elämänkulussa sisältää biologista, sosiaalista ja kulttuurista sopeutumista kohti aikuisen ihmisen vapautta ja vastuuta. (Sinkkonen-Tolppi 2005, 19, 24.)

Biologisessa mielessä nuoruus alkaa murrosiässä, tytöillä keskimäärin vajaan yhdentoista vuoden ikäisenä ja pojilla noin vuotta myöhemmin. Keskushermoston kehitys jatkuu kuitenkin 20-vuotiaaksi asti ja ylikin, minkä vuoksi ulkoiselta olemukseltaan aikuiselta näyttävä nuori ei sisäiseltä olemukseltaan sitä vielä ole. Henkinen kypsyminen vie aikaa. (Sinkkonen 2010, 24 – 27.)

Sosiaalisessa mielessä kypsyminen kohti aikuisuutta tarkoittaa itsenäistymisprosessia ja kasvamista irti omista vanhemmista. Kulttuurisessa mielessä nuori käy läpi sosialisatioprosessia, jossa hän valveutuu yhteiskunnan jäseneksi ja oppii sen pelisäännöt. Nuoruuteen liittyy myös oman elämän suunnittelu ja sen pohdinta, mitä elämältään haluaa. Toisaalta yhteiskunnan monimutkaistuminen ja tulevaisuuden ennakoimattomuus vaikeuttavat tuota tehtävää huomattavasti verrattuna aiempiin sukupolviin. Nuorilla itsellään on suhteellisen vankka käsitys siitä, mitkä ovat aikuisuuden tärkeimmät kriteerit. (Helve 2002, 27; Sinkkonen-Tolppi 2005, 19–23.)

Nuorisobarometri (2009) kertoo, että 15–29-vuotiaiden nuorten mielestä aikuisuuden mittapuuna voidaan pitää ensisijaisesti kolmea asiaa. On kyettävä ottamaan vastuu omista päätöksistä, pystyttävä elättämään itsensä ja huo-

lehtimaan omista lapsistaan. Enemmän kuin ikärajoja, nuoret siis miettivät aikuisen elämään liittyviä haasteita ja vastuita. (Myllyniemi 2009, 139.)

Joidenkin näkemysten mukaan nuoruuteen tulisi kuulua myös mahdollisuus oppia ja kehittyä yrityksen ja erehdyksen kautta. Joskus oman minän löytäminen vaatii etsintää, esimerkiksi välivuotta järjestelmästä, mihin nykyinen muodollista koulutusta ja aukotonta cv:tä painottava yhteiskunta ei tahdo antaa mahdollisuutta. Nuorilta edellytetään pakkomenestymistä ja tauotonta etenemistä. Nuoren elämää kannattaa paremminkin tarkastella kokonaisuutena. Menestymistä elämässä voi mitata monilla mittareilla. (Uusikylä 2008, 28; Uusikylä 2007, 14; Rätty 2010.)

Matkalla kohti aikuisuutta jokainen nuori tarvitsee tukea ja hyväksyntää. Tuore väitöstutkimus (Kinnunen 2011) kertoo, että nuoren kasvua voidaan tukea parhaiten arkielämän kohtaamisissa, kuten kotona, koulussa ja harrastustoiminnassa. Tärkeintä on myönteinen suhtautuminen nuoreen ja tarkka kuuntelu. Monia nuoria askarruttaa suhde omiin vanhempiin, tyytyväisyys omaan itseensä, hallinnan tunne omasta elämästä ja tulevaisuus. Läsnäolo oikeaan aikaan voi estää nuoren myöhempiä mielenterveysongelmia ja säästää yhteiskunnan voimavaroja. Joidenkin arvioiden mukaan yksi syrjäytymisuralle ajautunut nuori maksaa yhteiskunnalle noin miljoona euroa ennen kuin hän täyttää 60 vuotta. (Kinnunen 2011, 6; Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007 tiivistelmä.)

2.3 Maahanmuuttajanuori syrjäytymisvaarassa

Syrjäytyminen yhteiskunnasta tapahtuu vaiheittain ongelmien ketjuuntuessa, ja ulkomaalaistaustaisilla vaara jäädä työelämän ja opintojen ulkopuolelle on jopa 4-5 kertaa suurempi kuin syntyperäisillä suomalaisnuorilla. Toisen asteen koulutuksen (ammattillinen koulutus, lukio) puuttuminen ja monikulttuurinen tausta on yhdistelmänä poikkeuksellisen syrjäyttävä. Syynä ovat esimerkiksi yhteiskunnassa vallitsevat ennakkoluulot ja riittävän tuen puute opintojen edetessä, sekä riskialttiit siirtymät, kuten koulutuksen nivelvaiheet. (Kuusela 2008, 20, 21.)

Samanikäisiin suomalaisiin verrattuna aikuistumisen kynnyksellä olevat maahanmuuttajat joutuvat aloittamaan tavattoman paljon alusta. Kieli on opiskeltava, koulukelpoisuus hankittava, jatko-opintoihin hakeuduttava, maan tavoille opittava ja verkostot luotava, kaikki nopeutetussa tahdissa. Maahan muuttaneet nuoret tulisi nykyistä paremmin saatella koulutustasosta toiseen ja varmistua siitä, ettei opintoihin tule turhia taukoja. He tarvitsevat myös elämänhallintaan liittyvää ohjausta, sillä heikot arjen taidot ovat yksi syrjäytymiseen johtavia syitä. (Opettajien ja ohjaajien haastattelu 2012.)

Arjen taidot edellyttävät monipuolista osaamista, kuten vuorovaikutustaitoja, oman toiminnan ohjausta ja suunnitelmallisuutta. Asioinnit viranomaisissa, itsestä ja kodista huolehtiminen, raha-asioiden hoito, aikataulujen ja suunnitelmien laatiminen, yhteiset pelisäännöt, ja tiedonhankinta ovat esimerkkejä arjessa eteen tulevista toiminnoista. (Maahanmuuttajat kouluttajan tukiaineisto 2012.)

2.4 Maahanmuuttajanuoren haasteita ja voimavaroja

Aikuistumisen rinnalla nuorilla turvapaikanhakijoilla on käynnissä toinen suuri prosessi. He sopeutuvat menetyksiin ja uusiin olosuhteisiin samanaikaisesti. Taustalla voi olla henkisesti järkyttäviä tapahtumia, kuten läheisen ihmisen menetys, kidutusta, sotaa, lapsikauppaa, hyväksikäyttöä tai kuolemanpelkoa. Sisäinen refleksijärjestelmä, jonka tarkoitus on palvella eloonjäämistä, on edelleen valmiustilassa. Uuden oppiminen ja keskittymiskyky hankaloituvat. Nuoren sisäinen maailma voi olla täynnä käsittelemättömiä asioita ja tapahtumia. (Bremer – Ruishalme 2008, 173, 174; Haasjoki – Ollikainen 2010, 36; Schubert 2009, 175 – 178.)

Pitkäaikainen stressi voi taannuttaa uuden oppimiskykyä hetkellisesti. Jotta taidot voivat automatisoitua, on edellytyksenä turvallinen oppimisympäristö ja riittävä määrä harjoituskertoja. Oikeastaan voidaan erottaa taitojen harjaantumattomuus ja varsinaiset oppimisvaikeudet. Monilla nuorilla turvapaikanhakijoilla on hajanainen koulutausta tai koulunkäyntiin ei ole ollut lainkaan mahdollisuutta. Koulunkäynnin aloittaminen muulla kuin omalla äidinkielellä on jo sinänsä haaste. Lisäksi yksin tulleilta turvapaikanhakijoilta puuttuu per-

heen tuki arjessa. (Arvonen-Katva-Nurminen 2009, 73, 74; Hannaford 2002, 13, 115.)

Perheestä eroon joutuminen tai vanhempien menetys on traumaattinen kokemus ja vaikeuttaa sopeutumista uuteen maahan. Kyseisiltä nuorilta puuttuu perheen tuoma suoja syrjinnän kokemuksista vastaan ja mahdollisuus ilmaista itseään ja tunteitaan omalla äidinkielellään. Ilman vanhempia tulleiden kohdalla sovelletaan erityistä suojelua ja turvapaikkamenettely on erityisen tarkasti ohjeistettu. Yksin tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita oli viime vuonna (09/2011) tilastoitu 120. Heistä 41 Somaliasta, 21 Afganistanista ja 20 Irakista. Vuonna 2010 vastaava alaikäisten luku oli 329. Yksin tulleet turvapaikanhakijat lasketaan haavoittuviin maahanmuuttajaryhmiin kuuluviksi. (Pakolaisneuvonta 2010, 5; Sisäasiainministeriö 2010, 11; Talib 2002, 53, 55.)

Vieraalla maalla nuoret maahanmuuttajat käyvät identiteettineuvotteluja kulttuurien välimaastossa. Identiteetti tarkoittaa suhteellisen pysyvää oman yksilöllisyyden ja oman minän kokemista suhteessa ympäristön odotuksiin ja normeihin. Voidaan puhua myös minäkuvasta. Minäkuva kehittyy erityisesti lapsuudessa ja nuoruudessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Voidaan myös sanoa, että identiteetti rakentuu sitä mukaa, kun siitä rakennetaan mielekästä kertomusta. Pakolaisuus tuo kertomukseen odottamattoman sivujuonen ja monet turvapaikanhakijat pyrkivät rakentamaan kertomusta jälleen ehyeksi ja mielekkääksi. (Helve 2002, 26, 27; Hänninen 2003, 94, 95; Kallio-puska 2005, 77; Onnismaa 2007, 51, 117, 118.)

Vallalla olevan käsityksen mukaan ihmisen identiteetti on prosessinomaisesti muokkautuva ja liikkuva eli hybridinen. Ehkä nopea sopeutuminen uusiin tilanteisiin auttaa nykyihmistä levottomassa toimintaympäristössä, jossa läheskään kaikki muutokset eivät ole yksilön omia valintoja. Sitä vastoin kriisitilanteissa ja elämän haastavissa käännekohdissa suhteellisen luja identiteetti jollakin elämän osa-alueella voi antaa tunteen elämän hallittavuudesta. Sellaisia vakautta tuovia aineksia ovat erityisesti omiin arvoihin ja päämääriin liittyvät asiat, kuten sitoutuminen omaan ammatinvalintaan, ideologiaan, uskoon, perheeseen tai kulttuuriin. Maahanmuuttajat saattavat jopa takertua niihin, tai kiinnittyä niihin vahvemmin, kuin entisessä kotimaassaan muutoin

olisivat tehneet. (Haikkola – Martikainen 2010, 11; Peltonen 2005, 19, 29, 30.)

Kulttuurin määritelmä on niin ikään uudelleenarvioinnin kohteena. Nykyisin nähdään, että kulttuurit sekoittuvat yhä enemmän keskenään ja ylittävät valtioiden ja kielialueiden rajoja. Sen perusteella yksittäisen kulttuurin tuntemus ei vielä auta arjen vuorovaikutustilanteissa. Rakentavampaa on etsiä uutta yhteistä toimintakulttuuria, jonka tuntemus auttaa välttämään yhteentörmäyksiä keskinäisessä viestinnässä. Sellaisia mahdollisuuksia on päivittäin esimerkiksi kouluissa ja työpaikoilla. (Talib 2002, 36, 37; Warsame 2011, 18.)

Monilta vasta maahan tulleilta nuorilta edellytetään sosiaalisten tilanteiden hyvää lukutaitoa ja joustavuutta. Esimerkkinä voi olla asetelma, jossa maahanmuuttajanuoren kodissa tai lähiyhteisössä noudatetaan vanhempien arvoja, toimintatapoja ja asenteita samaan aikaan, kun kodin ulkopuolella nuorta vastassa on uuden kotimaan kulttuuri, joka monelta osin vetää häntä eri suuntaan. Nuoren on tuolloin opittava selviytymään kulttuurien välitilassa tai siirtymään kulloinkin tilanteen edellyttämällä tavalla kehästä toiseen. (Ali-tolppa-Niitamo 2010, 50- 56; Lasonen – Sannio - Teräs 2010, 95, 96.)

Yksin maahan tulleet turvapaikanhakijat ovat samassa kaksijakoisessa tilanteessa. Suku on vahvasti läsnä, vaikka kaukana, ja lähiverkosto Suomessa koostuu yleensä maanmiehistä. Monet nuoret toivovat tulevansa hyväksytyiksi paikallisten nuorten joukossa. Siirtymät kulttuuristen maailmojen välillä vaativat erityisiä taitoja, joita tulisi voida harjaannuttaa myös koulussa. (Harinen – Honkasalo – Souto – Suurpää 2009, 11; Harinen – Ronkainen 2010, 287; Lasonen ym. 2010, 95, 96.)

Menestyvillä maahanmuuttajilla on yhteisiä nimittäjiä. He suuntautuvat toiminnassaan nykyhetkeen ja tulevaisuuteen, mutta arvostavat taustaansa. Avainasemassa ovat suomen tai ruotsin kielen nopea oppiminen, suhteet suomalaisiin nuoriin, menestyminen koulussa ja harrastuksissa sekä myönteisen suhteen säilyttäminen omaan kieleen, kulttuuriin ja perheyhteisöön. (Haasjoki – Ollikainen 2010, 34, 36.)

Todennäköisesti Suomeen asettuvat maahanmuuttajanuoret joutuvat silti ylittämään joitakin rajoja ja tekemään myös rohkeita valintoja. Sellaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi harrastuksiin tai työuraan liittyvät asiat. Lapsuuden lähtöasetelmat eivät takaa mutta eivät myöskään väistämättä määrää sitä, miten jatko elämässä sujuu. Ratkaisevaksi voi osoittautua se, suostuuko sopeutumaan uusiin olosuhteisiin ja hyödyntämään sen suomina mahdollisuuksia. Siitä kertovat monet viestimistä tutuiksi tulleet, maahanmuuttajataustaiset Onnistujat, jotka ovat lähteneet luomaan elämästään uutta, vaihtoehtoja kertomusta. (Razmyar 2010.)

3 MAAHANMUUTTAJANUOREN ALKUVAIHEEN KOULUNKÄYNNIN TUKEMINEN

3.1 Suomi tai ruotsi toisena kielenä

Suomi tai ruotsi toisena kielenä (S2)/(R2) - opetuksen tavoitteena on sellaisen kielitaidon saavuttaminen, että maahanmuuttaja voi selvitä arjessa, koulutuksessa ja työelämässä. S2/R2- opetus on perusteltua, mikäli oppilas ei yllä äidinkielen tasolle kaikilla kielitaidon osa-alueilla. Niitä ovat kuullun ja luetun ymmärtäminen, kielen tuottaminen puhumalla ja kirjoittamalla sekä kielentuntemus ja kielenopiskelutaidot. Vasta maahan tulleet turvapaikanhakijat ovat mukana S2- opetuksessa, mutta edistymisnopeus vaihtelee. Koulun mahdollisuudet vaikuttaa kielen oppimiseen ovat rajalliset, kun taas kontaktit syntyperäisiin kielenpuhujiin myös vapaa-aikana vahvistavat oppimista. Joillakin olisi valmiuksia ja tahtoa edetä opinnoissa nopeammin. Myös kielitajussa on yksilöllisiä vaihteluita, mikä vaikuttaa oppimisnopeuteen. Syvällinen kielitaidon omaksuminen vie viidestä vuodesta ylöspäin, mutta käyttökieltä voi omaksua hyvin ripeässä tahdissa. (Lappalainen 2010; Opettajien ja ohjaajien haastattelut 2012.)

S2- taitoa voidaan mitata testein, kuten yleisellä kielitutkinnolla, jossa opiskelija tavoittelee vähintään keskitason testin suorittamista voidakseen hakea Suomen kansalaisuutta. Rovaniemellä esimerkiksi Rovala-Opisto järjestää maahanmuuttajille eritasoisia työvoimapolittisia kotoutumiskursseja. S2- kieli on yksi opetettavista aineista ja sitä opiskellaan tavoitteellisesti. S2- opetuksen osuus on keskimäärin 12 kuukautta. (Rovala-Opisto Maahanmuuttajakoulutus 2012.)

3.2 Omakielinen opetus

Suomen opiskelun rinnalla oman äidinkielen kehittäminen on tärkeää, vaikka alkuvaiheessa painopiste tulisi olla uuden kielen opiskelussa. Oman äidinkielen opetusta tuetaan valtionavustuksella, jota haetaan Opetushallitukselta. Omakielinen opettaja (OMO) puolestaan auttaa oppilasta eri aineissa tämän omalla äidinkielellä. Uuden oppiaineksen ja käsitteiden hallinta helpottuu, kun

opiskelussa eteen tulevia käsitteitä avataan molemmilla kielillä, eivätkä ne jää pelkiksi ulkoa opituiksi sanoiksi. Omakielisistä opettajista on pulaa. He ovat niin ikään tärkeä linkki perusopetuksen suuntaan, sillä omakielinen opettaja voi välittää paljon tietoa oppilaan taitotasosta ja mahdollisesta tuen tarpeesta, kun yhteistyö muiden opettajien kanssa toimii hyvin. OMO- opettaja on luotettava aikuinen ja positiivinen roolimalli nuorille, koska hän pystyy toimimaan kulttuuritaustaltaan erilaisten ihmisten kanssa yhteistoiminnassa. Lisäksi tarvitaan kulttuurien välisen vuorovaikutuksen taitoja myös maahanmuuttajille, kuten kansainvälisyys- ja monikulttuurisuusopetusta. (Dufva ym. 2009, 37; Khezri 2010, 24–27.)

Suomalaiseen koulunkäytikkulttuuriin sopeutuminen ei aina ole mutkatonta. Eri kulttuuritaustasta tuleva nuori on ehkä kotimaassaan tottunut aivan erityyppisiin opetusjärjestelyihin, kuten opettajalähtöiseen ja autoritääriseen opetukseen. Myös päiväjärjestys käsitteenä tai oppilaitoksen ja kodin välinen yhteistyö saattavat poiketa paljonkin entiseen kotimaahan verrattuna. Niissäkin tilanteissa omakielinen opettaja voi lisätä ymmärtämystä puolin ja toisin, sillä kulttuuriset yhteentörmäykset monikulttuurisissa oppilaitoksissa johtuvat usein tietämättömyydestä. (Laaksola 2011, 18.)

3.3 Valmistava opetus

Valmistava opetus (VALMO) auttaa vasta maahan muuttanutta saavuttamaan valmiudet osallistua perusopetukseen tai ammatilliseen opetukseen. Oikeus valmistavaan opetukseen säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Tätä nykyä valmistavan opetuksen opettajille ei ole erillistä koulutusta tai mainittuja pätevyysvaatimuksia. Tehtävässä onnistuminen edellyttää opettajan pohjakoulutuksen lisäksi eri kulttuurien kohtaamisen taitoja, valmiuksia suomi/ruotsi toisena kielenä opettamiseen sekä esiopetustaitoja, sillä osalla maahanmuuttajista ei ole luki- valmiuksia. Ajoituksellisesti edullisin maahanmuuttoikä olisi noin 8-vuotiaana, jolloin perusvalmiudet ovat olemassa mutta koko peruskoulutaival uudessa maassa ja koulunkäytikkulttuurissa edessä. (Nissilä 2011, 12, 14.)

Erityisesti luku- ja kirjoitustaidottomat sekä vain vähän koulua käyneet hyötyvät tilaisuudesta harjoitella koulunkäyntitaitoja, suomea tai ruotsia sekä perusopetuksen aineita. Valmistava opetus noudattaa valmistavan opetuksen opetussuunnitelmaa. Jokaiselle oppilaalle laaditaan oma opinto-ohjelma. Opetuksen aikana oppilaat integroidaan perusopetukseen, ja heillä on mahdollisuus jatkaa myös vuosiluokkiin sitoutumattoman opinto-ohjelman mukaisesti. Opiskelua ja hyvinvointia tuetaan samoin kuin perusopetuksessa, ja oppilaan erilainen koulutausta pyritään ottamaan huomioon. Se voi olla myös voimavara. (Opetushallitus 2009.)

Ennen ammatilliseen koulutukseen siirtymistä on niin ikään mahdollisuus vahvistaa opiskeluvalmiuksia, kielitaitoa, arjen hallintaa, matematiikkaa ja yhteiskunnallisia taitoja. Lisäksi tutustutaan eri ammatteihin. Joissakin yhteyksissä puhutaan maahanmuuttajaoppilaan kokonaisvaltaisesta kvalifioinnista eli varustamisesta arjen selviytymistaidoilla. Ammatilliseen koulutukseen valmistava opetus kestää korkeintaan vuoden ja voi sisältyä osana nuoren kotoutumissuunnitelmaan. Valmistavan koulutuksen kysyntä on lisääntynyt tasaisesti vuosittain. (Maahanmuuttajien koulutus 2010.)

3.4 Muita oppimista tukevia toimia

Maahanmuuttajanuorilla on syntyperäisiin suomalaisiin verrattuna yhtäläiset mahdollisuudet kaikkiin konkreettisiin koulunkäyntiä ja oppimista tukeviin toimiin. Sellaisia ovat aiemmin mainittujen lisäksi tukiopeus ja osa-aikainen erityisopetus. Kaikki oppilashuollon tukitoimet koskevat myös maahanmuuttajia. Olennaista on seurata nuoren edistymistä esimerkiksi haastattelemalla, testaamalla ja havainnoimalla. Oppitunneilla ja tauoilla voi havainnoida nuoren ryhmässä työskentelyn taitoja, keskittymiskykyä ja oppimistyyliä. Joskus voi paljastua myös kiusaamista tai pulaa kavereista. Niissä tilanteissa tarvitaan laajempia vuorovaikutustaitoja ja uskallusta puuttua epäkohtiin. (Arvonen ym. 2009, 89.)

Maahanmuuttaja kuten kuka tahansa voi tarvita tukea myös sopeutumisvaikeuksien tai erityislahjakkuuden vuoksi. Oppimista helpottavia keinoja ovat esimerkiksi kuvamateriaalien ja käsitekarttojen runsaampi käyttö, keskustele-

va opetus, pelit ja roolileikit sekä mallitus samantyyppisen tehtävän avulla. Lisäksi opittavan aineksen tulee olla riittävän haastavaa. Muita keinoja ovat tehtävien pilkkominen, ja ongelman ratkaisujen purkaminen sekä suullisesti että kirjallisesti, mikä auttaa mieleen painamista. Oppijalta voi myös kysyä, miten hän arvelee kyseistä aihealuetta opiskeltavan omassa entisessä koulussaan, jolloin kulttuurierojen tuomaa hämmennystä voi purkaa. (Dufva ym. 2009, 42; Sarlin 2009, 20, 21.)

Maahanmuuttajanuorten kokonaisvaltaisesta tukemisesta on saatu hyviä kokemuksia. Opiskelu on vain osa elämää, ja tulisi ottaa huomioon myös muut toimintaympäristöt, kuten koti/asuminen ja vapaa-aika. Nuorella voi olla oma-kielinen tukihenkilö minkä lisäksi yhteistyötä tehdään esimerkiksi koulukuraattorin ja suomi toisena kielenä -opettajan kanssa. Läksykerhoista on saatu myönteistä palautetta, sillä läksyihin voi olla vaikea saada apua, jos muillakin lähipiirissä on vielä puutteellinen suomen kielen taito. (Dufva ym. 2009, 38, 39.)

4 KOTOUTUMINEN

4.1 Kotouttamistoimet ja nuorten kotouttamispolku

Kotouttamistoimilla tarkoitetaan niitä osallisuutta edistäviä alkuvaiheen toimenpiteitä, joiden tarkoitus on edistää maahanmuuttajien kouluttautumismahdollisuuksia, työllistymistä sekä tasavertaista asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Maahanmuuttajista ja heidän kiinnittymisestään uuteen kotimaahan on kertynyt jo jonkin verran kokemusta ja tutkimustuloksia, joita nyt halutaan soveltaa käytäntöön. Tutkimusten mukaan työttömyys altistaa maahanmuuttajia tuntemaan itsensä muunmaalaisiksi, sillä työtön jää monessa asiassa yhteiskunnan ulkopuolelle. Tie työelämään kulkee koulutuksen kautta. Kotouttamiseen suunnatut voimavarat maksavat itsensä takaisin. On laskettu, että maahanmuuttajat ovat julkisessa taloudessa nettomaksajia jo viiden vuoden maassaolon jälkeen. Kouluttautuminen lyhentää mainittua aikaa, vaikka opiskelu onkin maksutonta. (Tilastokeskus 2006; Sisäasiainministeriö. Maahanmuuttajien tehokkaan kotouttamisen kolme polkua; Ronkainen 2009, 29.)

Työllistymistä edistävä ennakoiva toimenpide on nimenomaan kouluttautuminen ja ammatin hankkiminen. Kotouttamistoimet koskevat kolmea osajoukkoa erityisesti: esikouluikäisiä, oppivelvollisuusikäisiä ja työmarkkinoille suuntaavia maahanmuuttajia. Nuorten kotouttamispolun tavoitteena on varmistaa maahanmuuttajanuorten riittävä kielitaito ja yhtäläiset jatkokoulutusmahdollisuudet kantaväestöön verrattuna. Erillinen kotoutumiskoulutus sisältää kielipintoja ja yhteiskuntaan perehdyttävää koulutusta. (Sisäasiainministeriö. Maahanmuuttajien tehokkaan kotouttamisen kolme polkua.)

Oppivelvollisuusikäisille suunnatut toimenpiteet sisältävät 8 kohtaa, jotka näyttävät tutuilta aiempien oppimisen tuen keinojen valossa:

- valmistavan opetuksen saatavuuden lisääminen
- suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen tehostaminen määrällisesti ja laadullisesti
- oman äidinkielen opetuksen lisääminen

- lisääikaa peruskoulun suorittamiseen – kymppiluokat
- kansainvälisyys- ja monikulttuurisuus -opintojen kehittäminen
- jatkokoulutukseen ohjaus, ammatinvalinnan ohjausta ja urasuunnittelu
- yhteistyö koulun ja kodin välillä, vanhemmat mukaan lastensa kielioopintoihin
- kolmannen sektorin roolin vahvistaminen: järjestötoiminta ja vertaistuki (Sisäasiainministeriö. Maahanmuuttajien tehokkaan kotouttamisen kolme polkua.)

4.2 Kotoutumisen kaksisuuntaisuus

Uusi kotoutumislaki tuli voimaan 1.9.2011. Uudessa laissa korostetaan kotoutumisen kaksisuuntaisuutta. On tärkeää, että myös kantaväestö edistää myönteistä vuorovaikutusta eri kulttuurien kesken ja auttaa uusia maahanmuuttajia tuntemaan Suomen kodikseen. Paikallisviranomaisia ja kuntia kehoitetaan toimimaan kansainvälisyyttä edistävästi ja ottamaan huomioon maahanmuuttajien tarpeet palveluiden suunnittelussa. Vuoden 2012 alussa kotouttamisasiat siirtyivät sisäasiainministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriön alaisuuteen. (Sisäasiainministeriö 2011. Uusi kotoutumislaki)

Kotouttamisen kaksisuuntaisuutta korostavat monet hankkeet, joiden välityksellä yhteinen toiminta syntyperäisten suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä näkyy käytännössä. Esimerkiksi Bothnia Intergration -hanke (2008 – 2011) lähti tukemaan maahanmuuttajien sosiaalista integroitumista ja nopeita yhteyksiä työelämään. Koulutuksessa painotettiin alusta lähtien toiminnallisia opetusmenetelmiä ja käytännönläheisyyttä. Työharjoittelussa kurssilaiset olivat kolmen kuukauden kuluessa kurssin alkamisesta, mikä edellyttää hyvää yhteistyötä työ- ja elinkeinoviranomaisten kanssa. (osallisenasuomessa.)

5 OPIN AIKA PROJEKTI

5.1 Hankkeen taustaa

Opin Aika -projekti lähti liikkeelle käytännön tarpeesta. Rovaniemen SPR:n vastaanottokeskuksen alaisuudessa oli alaikäisille yksin tulleille turvapaikanhakijoille suunnatut tukiasunnot, joissa kaivattiin nuorille suunnattua opetusta ja ohjattua toimintaa. Nuorilla oli tarve oppia suomea sekä saavuttaa arkielämän tietoja ja taitoja, jotka mahdollistavat osallistumisen suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Monen nuoren elämä oli alkuun sekaisin, joten järkevä tekeminen ja päivärytmi olivat hyviä ensivaiheen tavoitteita. (Rovaniemen kaupunki 2012, Opin Aika -projekti.)

Hanke käynnistyi 1.11.2009 suunnitteluvaiheella ja toimintaa suunniteltiin kolmivuotiseksi. Opin Aika -koulu aloitti toimintansa 1.2.2010 ja sen kohdejoukkona ovat yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat, turvapaikkaprosessinsa aikana 18 vuotta täyttäneet nuoret ja alle 20-vuotiaat pakolaisnuoret, jotka eivät ole muun kielen opetuksen parissa. Ikärajoissa on jonkin verran joustoa. Hankkeen rahoittajia ovat Euroopan pakolaisrahasto (ERF) sekä SPR:n Lapin piiri. Hanketta hallinnoi Rovaniemen kaupunki. (Rovaniemen kaupunki 2012, Opin Aika -projekti.)

Hankkeessa painotetaan hyvää yhteistyötä viranomaisten ja kolmannen sektorin kanssa nuoren asioissa, ja opetuksessa suositaan toiminnallisia opetusmenetelmiä. Opetusmenetelmä noudattaa opetushallituksen APA- perusteita ja on sovellettavissa myös muualla Suomessa aikuisten perusopetuksen alkuvaiheessa. Opin Aika on mukana luomassa valtakunnallista mallia nuorten turvapaikanhakijoiden tai jo pakolaisstatuksen saaneiden nuorten kielenopetukseen ja elämänhallinnan parantamiseen. Hankkeen loppuraportti (tuloslokakuussa 2012) ilmestyy myös Opin Ajan verkkosivuilla www.rovaniemi.fi/opinaika. (Opettajien ja ohjaajien haastattelut 2012.)

5.2 Oppilaat, ohjaajat ja opettajat

Opin Ajassa opiskelevien nuorten lähtömaa ja määrä noudattelevat yleistä maailmantilannetta. Heijastusvaikutukset näkyvät Opin Ajan koulussa, jossa alkuun koulunpenkillä istui lähes 60 nuorta turvapaikanhakijaa, kun nykyinen oppilasvahvuus on keskimäärin 15. Turvapaikanhakijoiden lisääntyessä toiminnan sopeuttaminen tapahtuisi toiseen suuntaan. Oppilasmäärän vaihtelu on haaste, joka oppilaiden suuntaan näkyy lähinnä vertaistuen määrässä ja opetusjärjestelyissä.

Kuvio 1. Alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa, ensimmäinen vuosineljännes 2011. (Maahanmuuttovirasto 3.10.2011)

Kuvio 1 kertoo samalla Opin Ajassa olevien oppilaiden taustoista. Somalia, Afganistan ja Irak ovat hyvin edustettuina ja ryhmään ”muut” kuuluvat esimerkiksi Kiinan uiguurit. Koulun käytävillä on kaikunut muun muassa kurdin kieltä, sorania, farsia, badinia, somalikieltä ja yleisesti ottaen eniten arabian eri murteita.

Opin Ajassa toimivat opettajat ja ohjaajat ovat alansa ammattilaisia, omakielisellä opettajalla on muu pätevyys toimeensa. Päivittäisessä koulutoiminnassa ovat mukana S2-opettaja (50 % työaika), matemaattisten ja yhteiskuntatieteellisten aineiden opettaja (50 % työaika), joka toimii myös hankkeen projektipäällikkönä (50 % työaika). SPR:n kautta tuleva ohjaaja (100 % työ-

aika) pitää elämänhallintaan liittyviä ohjaustunteja ja hänen panoksensa eräänlaisena nuorten tukihenkilönä on merkittävä. Lisäksi koulussa käy erityisopettaja (4 h/vko) sekä omakielinen opettaja (4 h/vko). Tällä hetkellä koulussa toteutuu somalikielen omakielinen opetus. Projektiohjaaja on mukana hankkeen loppuvaiheen viimeiset 6 kk. Hän on muutoin tiiviisti mukana oppilaiden elämässä toiminnallisessa opetuksessa, mutta varsinaisia päivittäisiä opetustunteja Opin Ajassa hänellä ei ole. Lisäksi koulussa käy vierailijoita, kuten opetusharjoittelijoita, taideopiskelijoita tai vierailevia luennoitsijoita. (Rovaniemen kaupunki 2012, Opin Aika -projekti; Opettajien ja ohjaajien haastattelut 2012.)

5.3 Yhteistyötahot

Rovaniemen kaupungin koulupalvelukeskuksen toimijat ovat yhteistyössä myös maahanmuuttajanuorten opintoihin liittyvissä asioissa. Toiseksi mainittiin Rovaniemen ELY-keskus ja kolmanneksi tärkeä yhteistyökumppani SPR:n Lapin piiri. Haastatteluissa toivottiin lisää yhteistoimintaa muiden oppilaitosten kanssa, jotka toimivat maahanmuuttajien alkuvaiheen opetuksessa. (Opettajien ja ohjaajien haastattelut 2012.)

Yksi tärkeä yhteistyötaho eli yhteistyö kodin suuntaan on vaikeaa, koska vanhemmat/huoltajat ovat kuolleet tai omaiset huonosti tavoitettavissa lähtömaan sekasortoisen tilanteen vuoksi. Nuoret saattavat kuitenkin kertoa koulunkäynnistään ja elämästään Suomessa esimerkiksi kirjeessä Äidille, joka on jäänyt kotimaahan. Koulutyössä kiinnitetään huomiota kodin merkitykseen jo senkin vuoksi, että vanhempien rooli nuorten elämässä on merkittävä jopa pitkän matkan takaa. Myönteinen ilmapiiri sekä arvostuksen osoittaminen kotitaustaa kohtaan heijastuu myönteisesti nuorten oppimiseen ja motivaatioon. (Opettajien ja ohjaajien haastattelut 2012.)

5.4 Toiminnallisuus

Toiminnallisuutta on toteutettu koulutyössä opetuksen lomassa sekä erillisjärjestelyin. Toiminnan tarkoitus teorian vastapainona on antaa opiskelijalle monipuolisempi kokemus käsiteltävästä aiheesta, tuoda vaihtelua, ja tukea ryhmäytymistä. Samalla paikallistuntemus lisääntyy. Liikuntaan painottuva toi-

minta motivoi useita oppilaita ja taidepajat ovat innostaneet nuoria. Takana on yhteinen taidenäyttely. Suomea on opiskeltu karaoken avulla (Sing Star). Ounasvaaralla on ollut liikuntapäiviä, lisäksi on käyty keilaamassa, luistelemassa ja pallopeleissä. Jos Opin Aika käynnistyisi uudelleen alusta, olisi liikunnan ja taideaineiden osuus merkittävästi suurempi. (Opettajien ja ohjaajien haastattelut 2012.)

Haastateltavat kertoivat yhteisistä retkistä, joita on tehty esimerkiksi Ranuan eläinpuistoon, Vaattunkikönkäälle, Kemin Enson tehtaille sekä lähialueen ammattioppilaitoksiin. Marttojen kokkiryhmä oli herättänyt suurta mielenkiintoa ja vastaavan tyyppinen oppiaine voisi olla pysyvästi ohjelmassa.

Kuvio 2. Retki Vaattunkikönkäälle.
(Facebook MikäOnSinunTarinasi 2012)

Kuvio 3. Sanahakua ”hiekanvärinen” puhelimella sanakirjasta. (Facebook MikäOnSinunTarinasi 2012)

Kuvio 4. Elämää aikajanssa.
(Facebook MikäOnSinunTarinasi 2012)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Käsillä olevan opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Opin Aika -projektin aikana kertynyttä kokemustietoa opetus- ja ohjaustyöstä maahanmuuttajanuorten alkuvaiheen opetuksesta. Opinnäytetyö sisältää sekä kuvailevaa aineistoa että parannusehdotuksia, joita haastatteluissa on noussut esiin. Opin Aika -projektin tavoitteisiin kuuluva maahanmuuttajanuorten syrjäytymisen ehkäisy on keskeisellä sijalla. Näkökulma on ohjaajien ja opettajien. Tutkimuskysymyksiä on kaksi.

Tutkimuskysymys 1: Mitkä seikat opettajien ja ohjaajien näkökulmasta tukevat Opin Aika- projektissa opiskelevien maahanmuuttajanuorten kotoutumista?

Tutkimuskysymys 2: Miten aikuistumassa olevien maahanmuuttajanuorten alkuvaiheen opetusta ja ohjausta voisi kehittää?

6.2 Haastattelu tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmänä

Opinnäytetyöni edustaa laadullista tutkimusta. Sen tutkimusaineistona on haastattelemalla kerätty tieto. Informaatiohaastattelu on tavoitteellista keskustelua. Menetelmänä se mahdollistaa tiedon ja ennen kaikkea kokemustiedon hankkimisen suoraan asianomaisilta. Kun kyseessä on ainutkertainen hanke, kuten Opin Aika -projekti on, en usko että olisin saanut vastaavia tietoja yhtä aitoina mistään muualta. (Tervakari 2005.)

Vaikka käytössä olisi ennakkoon laaditut kysymykset ja kysymyslomake, voi haastattelun edetessä käsiteltäviä asioita tarpeen mukaan laajentaa esimerkiksi tekemällä tarkentavia kysymyksiä. Usein nousee esiin asioita, joita kumpikaan haastattelun osapuoli ei ole ennakkoon tullut ajatelleeksi. Se kertoo haastattelututkimuksen yhdestä vahvuudesta eli joustavuudesta. (Hirsjärvi – Remes - Sajavaara 2003, 194).

6.3 Kohdejoukko

Haastateltavana oli neljä opettajaa ja kaksi ohjaajaa. Kolme heistä on ollut mukana Opin Aika - projektin alusta alkaen. Kaksi haastateltavaa on toiminut Opin Ajassa viimeksi kuluneen lukuvuoden aikana kumpikin neljä tuntia viikossa, ja yksi haastateltava on mukana ainoastaan hankkeen loppuvaiheen, tarkemmin viimeisen puoli vuotta.

Haastattelijan kannalta oli erittäin mielenkiintoista, että mukana oli pitkän aikavälin näkemystä ja sen vastapainoksi uutta näkökulmaa koulun toimintaan. Jonkin verran haastateltavat kertoivat tuntevansa väsymystä projektiin. Hetki oli otollinen miettiä heille matkan varrella kertynyttä omakohtaista tietoa ja koota sitä yhteen.

6.4 Aineiston keruu ja käsittely

Haastattelin opettajia ja ohjaajia yksitellen. Ennen sovittuja tapaamisia lähetin haastattelukysymykset (haastattelu 1 ja haastattelu 2) sähköpostissa tutustuttavaksi. Hain aluksi tutkimustarkoitukseeni soveltuvaa sopivaa kyselylomaketta muokattavaksi, kunnes havaitsin parhaaksi etsiä vastauksia niihin kysymyksiin, jotka minua itseäni askarruttivat. Asioita olikin paljon, koska maahanmuuttajatyö on itselleni suhteellisen vierasta toimialuetta. Ensimmäisessä haastattelussa tuli eteen myös käsitteitä, joihin minun oli perehdyttävä ennen toista haastattelukierrosta. Haastatteluja oli kolmelle henkilölle kaksi jokaiselle ja kolmelle henkilölle yksi jokaiselle, siis yhteensä yhdeksän. Hankkeen alkuvaiheista ja taustoista ei olisi ollut mielekästä kysyä henkilöiltä, jotka ovat tulleet mukaan hankkeeseen matkan varrelta.

Haastattelut tapahtuivat helmikuussa ja maaliskuussa 2012 opettajien ja ohjaajien sen hetkisissä työtiloissa. Keskustelut nauhoitettiin digitaalisella ääntallentimella, lukuun ottamatta yhtä tapaamista, joka toteutettiin avoimena haastatteluna. Kyseisen henkilön rooli Opin Aika -projektissa on koota yhteen hanketta ja avustaa hankkeen lopputoimissa. Esitin avoimen kysymyksen, mitä hän haluaa projektista kertoa, ja tein lisäkysymyksiä hänen esille tuomiensa asioiden pohjalta. Kaikkien haastattelujen kohdalla tein lisäksi muistiinpanoja, ja kahteen haastatteluun pyysin tarkennusta sähköpostissa sen var-

mentamiseksi, että olin tulkinut heidän sanomansa oikein (Hirsjärvi ym. 2003, 248).

Haastattelujen jälkeen kuuntelin nauhoitteita useaan kertaan. Sitten kirjoitin haastattelut auki tekstitiedostoon, kunkin kysymyksen alle jokaisen puheenvuoron erikseen. Sen jälkeen vielä erilliseen tiedostoon koosteen niistä asioista, jotka nousivat haastatteluissa tärkeiksi. Sen jälkeen etsin yhtymäkohtia tai poikkeamia puheenvuorojen välillä ja toisaalta suhteessa teorian tietojen tuomaan näkökulmaan. Analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysiä (Hirsjärvi ym. 2003, 157, 172).

6.5 Eettisyys ja luotettavuus

Haastattelussa on noudatettava yksilön henkilöllisyyden suoja. Haastateltavat on numeroitu haastattelujärjestyksessä (H1 – H6) ja olen pyrkinyt ottamaan kaikkien puheenvuoroja tasapuolisesti huomioon. Luotettavuutta lisää myös sitaattien sanatarkka toisto ja haastattelijan kriittinen pohdinta eri näkökulmien välillä. Tutkijan ominaisuudessa olen sen varassa, mitä haastateltavat minulle kertovat. Tutkija tekee kuitenkin viime kädessä valinnan, mitkä seikat haastatteluista poimii lähempään tarkasteluun, ja valinnat täytyy pystyä perustelemaan. (Tervakari 2005.)

Haastatteluissa tuli esiin myös henkilöiden nimiä tai mahdollisesti arkaluontoista tietoa, jotka olen jättänyt sivuun. Keskustelut ohjaajan kanssa ovat auttaneet pulmatilanteissa. Tutkimuksen eettisyyttä vahvistaa tutkimusaineiston poistaminen digitaalisesta äänentallentimesta sen jälkeen, kun haastattelut on purettu. Haastatteluaineistoja sisältävät tekstitiedostot muistitikulla ja paperitulosteina menevät tuhottaviksi heti kun opinnäytetyö on hyväksytty.

Tutkimuksen luotettavuuden vuoksi on mainittava, että haastatteluissa tulee aina osittain faktaa ja osittain mielipiteitä (Tervakari 2005). Tämän opinnäytetyön yhteydessä esiteltävät haastattelutulokset koskevat Opin Aika -projektin ohjaajia ja opettajia, eivät maahanmuuttajanuorten kanssa toimivia yleensä. Haastatteluvastaukset ovat yksi näkökulma tutkittavaan aiheeseen.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Suomalaisen yhteiskunnan käytännöt

Seuraavaksi käsittelen haastatteluissa selvästi esiin nousseita teemoja. Otsikoinneissa olen pyrkinyt noudattamaan tärkeysjärjestystä siten, että eniten painoarvoa saaneet asiat tulevat ensin. Myös huolellinen perehtyminen lähdemateriaaleihin on auttanut tiedon järjestämisessä ja auttanut analysoimaan esiin tullutta tutkimustietoa kriittisesti. Puheenvuorojen välissä olevat tekstiosuudet ovat yhteenvetoja haastatteluaineistosta. Puheenvuorot (merkitty H1 – H6) ovat sanatarkkoja lainauksia, milloin niitä tekstissä esiintyy.

Maahanmuuttajien opetuksessa tulee ottaa jonkin verran huomioon kaikkien koulussa toimivien erilaiset taustat. Monikulttuurisessa oppilaitoksessa opettajat ja ohjaajat joutuvat miettimään keinoja, miten kytkeä toisiinsa kaikille yhteinen kansalaismoraali sekä erilaisten kulttuurien ja elämäntapojen kunnioitus. Ristiriitatilanteissa pyritään sovitteluun, tai perustelemaan, miksi jossakin asiassa ei ole mahdollista joustaa. Monikulttuurisessa oppilaitoksessa kyseiset pohdinnat ovat tärkeä osa työntekijöiden ammattieettistä osaamista. (Sihvola 2010, 40.)

Opettajien ja ohjaajien haastatteluissa painottuivat jotkin suomalaisen yhteiskunnan käytännöt, joiden omaksuminen ja ymmärtäminen helpottavat maahanmuuttajanuorten integroitumista Suomeen. Siksi niitä korostetaan kaikessa toiminnassa. (Moped. Monikulttuurisen opetuksen virtuaalikoulu 2012.) Seuraavassa käsitellään lähemmin joitakin suomalaisten yhteisesti hyväksymiä toimintaperiaatteita. Sellaisia ovat aikakäsitys, koulutuksen merkitys, yhteiskunnan porrasteisuus ja suvaitsevaisuus. Sen jälkeen käsittelen suomen toisena kielenä -opetuksen käytänteitä Opin Ajan koulussa sekä opettajien ja ohjaajien kokemuksia Opin Ajan koulusta toimintaympäristönä.

7.1.1 Aikakäsitys

Opettajat ja ohjaajat kiinnittivät huomiota työntekijöiden ja oppilaiden erilaiseen suhtautumiseen kellonaikoihin ja ajankulkuun yleensä. Oppilaiden aikakäsitystä kuvailtiin joustavaksi. Se ilmenee esimerkiksi niin, että tuntien alut

voivat venyä, koska oppilaat voivat katsoa turhaksi saapua kouluun bussi-
vuorojen vuoksi etuajassa. Sen sijaan valitaan myöhempi kulkuyhteys ja ta-
vallista on, että aamun ensimmäisellä tunnilla ei ole vielä ketään oppilaista
paikalla. Haastateltavat kuvasivat asiaa näin:

*”se on toi aikakäsitys semmonen, että ajatellaan että jos ei jaks ei tartte tulla
kouluun, mua väsyttää, niin sen ymmärtäminen, että työssä ei voi tehdä niin,
[...] että kyllä se varmaan kova koulu on huomata, että sitä on äkkiä työtön
jos ei näitä ymmärretä” (H1)*

*”itsellekin alkaa tulla venyvä aikakäsitys, mutta kyllä puhutellaan aina kun
tulee myöhässä” (H3)*

Oppilaitoksessa on kokeiltu myös ovien sulkemista määräaikaan, mutta sil-
loin myöhässä tulleet nuoret saattoivat lähteä päiväksi kaupungille. Yhteinen
ymmärrys aikataulujen sitovuudesta on Suomessa tärkeää. Myös päivärytmin
tärkeyttä korostetaan jo sen vuoksi, että monella turvapaikanhakijalla ei ole
taustalla normaalia arkea, ja sitä on erikseen opeteltava.

”monelle, varsinkin sillan alkuun, tää oli elämää järjestävä paikka” (H1)

*”päivärytmi pitäis mennä sen mukaan, miten Suomi on hereillä, että miten
sitten käy kun oppilaat menee iltakouluun” (H5)*

*”että pitää olla ajoissa paikalla [on vaikeaa], en tiedä liittyykö se kulttuuriin vai
tähän turvapaikkaprosessiin, sehän on tämmönen hyvin psyykkisesti haasta-
va olotila kun oot semmosessa välitilassa noumänsländillä, että ei oo sidok-
sissa oikeen mihinkään” (H2)*

Pelkästään Suomen erilainen ilmasto ja maahanmuuttajan kannalta puutteel-
liset edellytykset toteuttaa omaa uskontoa johtavat siihen, että iltapainotteista
elämänrytmiä on muokattava uusiin oloihin sopivaksi.

7.1.2 Koulutuksen merkitys porttina työelämään

Monet aikuistumassa olevat maahanmuuttajanuoret toivovat pääsevänsä nopeasti työelämään. He eivät ole mielessään varautuneet vuosien opintoihin. Käytännössä haaveet työelämästä voivat katketa koulutuksen puuttumiseen.

”varsinkin alkuaikoina oli paljon semmosia, jotka ei oo koskaan koulurakennusta nähnykkään... niin se koulutuksen ymmärtäminen ja sen merkityksen ymmärtäminen, varsinkin alkuun, on kovin heikkoa” (H1)

Etenkin hankkeen alkuvaiheessa ensimmäisenä keväänä ilmeni paljon rajojen testausta ja luottamuspulaa uusia ihmisiä kohtaan. Osalle oppilaista koulunkäynnin sitovuus, aikataulut ja rutiinit vaativat alkuun totuttelua, ja Rovaniemen keskusta saattoi houkutella kesken päivän.

”nyt ne on oppinu, että tylsyys kuuluu tähän suomalaiseen elämään” (H3)

”vaikka sitä koulutusta ja miten sinne pääsee on heille niin paljon puhuttu, niin he ei niinkun oikeen ymmärrä, että ei sinne noin vaan mennä ja siellä pitää tehdä töitä[...]” (H1)

”[...] ja saisivat ymmärryksen, että koulunkäynti on tärkeää, jotta täällä selviää [...] että tietty tällöinen tavoitteellisuus ja suuntautuminen tavoitteelliseen toimintaan, jota monella ei oo, on kuitenkin sellanen ´ins Allah´- elämäntyylillä heillä” (H1)

Yksi haastateltavista toi esiin ajattelutapojen eron esimerkiksi luterilaisessa ja islamilaisessa kulttuurissa. Suomalaisilla nuorilla voi olla selvä kuva siitä, mitä he ovat tavoittelemassa ja he pystyvät kuvailemaan, millaista heidän elämänsä on viiden tai kymmenen vuoden kuluttua. Islamilaisen ajattelutavan mukaan tulevaisuus on korkeammassa kädessä. Tulevaisuutta ei sen vuoksi voi suunnitella eikä tietää.

7.1.3 Yhteiskunnan porrasteisuus

Monet maahanmuuttajanuoret tulevat kulttuureista, joissa yhteisöllisyyden tuoma tuki ja oikeat henkilöt suvun toimintaverkostossa voivat viedä eteenpäin. Suomalaisessa yhteiskunnassa korostuu yksilön henkilökohtainen menestyminen ja sitkeä eteneminen. (Oksi-Walter – Roos – Viertola-Cavallari 2009, 149, 150.) Maahanmuuttajien edistyminen hidastuu, jos suomen kielen hallinta on heikkoa tai sosiaalinen verkosto suppea. Kielen opiskelu on ensimmäinen askel tavoiteportaikossa ylöspäin ja yhteinen kieli auttaa luomaan sosiaalista verkostoa.

”jos ei sitä suomen kieltä opi, alkaa ghattoutumaan, ja pysyy omissa piireissä, eli mistä oon aikasemminkin puhunu, että suomalainen yhteiskunta toimii porrasmaisesti: opit kielen, meet ammattikouluun, saat paremman työpaikan, kaveripiiri muokkautuu” (H2)

”kyllä mä oon sitä mieltä että kun se [yhteiskunnan porrasteisuus] on kaikille sama, niin se on reilu” (H3)

Suomen nykyinen koulujärjestelmä ei välttämättä anna selvää tuntumaa omasta oppimisesta ja jatkokoulutusmahdollisuuksista. Jatkuva karsinta maahanmuuttajan kotimaassa, esimerkiksi Irakissa, on tuonut palautteen oppilaalle heti. Yksi haastateltavista erityisesti toivoi lisää koulutusta oppilasarviointiin. Suomalaisen yhteiskunnan rakennetta kuvailtiin lahjomattomaksi ja läpinäkyväksi, mutta avoimeksi jää, kokevatko esimerkiksi Opin Aika-projektissa opiskelevat nuoret asian samoin. Haastateltavat pohtivat myös sitä, miten kiirettä vasta maahan tulleilla nuorilla pitää, jotta he omaksuvat riittävän suomen kielen taidon ja jatko-opintokelpoisuuden.

”jos on Irakistakin pitkä koulutustausta, niin kyllähän ne ovat helkkarin hyviä oppimaan, heillä on ollut aika kova systeemi, että siellä on aina vuoden välein pudotettu joku huonoin 5 % pois, kokeista jos oli yli 95 % oikein, niin pääsit lääkäriksi, tai 92 % oikein niin oli hyvät mahdollisuudet päästä insinöö-

riksi – Suomessa tää on aika lailla levinnyt kuin pullataikina, että joka polku johtaa joka paikkaan” (H3)

”kyllä se kerrotaan se polku [...] heille on tyrmistyttävää tajuta että kestää 2-3 vuotta oppia suomea ja joltain ammattikoulun valmentavalta, jos ei suomen kieltä oo ottanut haltuun niin sieltä joutuu pois [...] ja sit kumminkin tollasessa iässä olevat ihmiset kun joutuu alottaan ihan kaiken alusta niin se on jo aika iso semmonen haaste” (H2)

”on mulla semmosia oppilaita jotka suorittaa peruskoulua, on päivällä Rovassa ja kun Rovalan kurssi loppuu, hän haluaa mennä ammattikorkean avoimeen” (H1)

Yhdessä haastattelussa esitettiin ratkaisuksi suunnitella aikuistuvien maahanmuuttajien koulutus siten, että he voisivat edetä oppisopimusperiaatteella. Suhteessa oman ikäryhmän jäseniin mielessä on jo oman rahan ansaitseminen, mahdollisesti kodin ja perheen perustaminen tai omien haaveiden tavoittelu, kuten matkustelu tai jokin erityisharrastus. Ajatus vielä vuosien kouluputkesta ei motivoi kaikkia 20-vuotiaita.

Rovaniemen koulutusportaat ja kielitaidon rakentuminen 0-tasosta ylöspäin on havainnollistettu Lapin Ammattiopiston sivustolla osoitteessa:

omat.lao.fi/?Deptid=16077.

7.1.4 Suvaitsevaisuus

Haastatteluissa nousivat esiin myös monikulttuurisuus, uskonto, syrjintä ja yhteiskunnan erityispiirteet. Tavalla tai toisella ne liittyvät suvaitsevaisuuteen. Haastatellut kertoivat, että kokemus maahanmuuttajatyöstä on avartanut omaa maailmankuvaa, mutta opettanut arvostamaan myös suomalaisen yhteiskunnan valtteja. Suomalainen koulujärjestelmä saa kiitosta, koska se antaa tietyt mahdollisuudet kaikille. Koulujärjestelmän pätevyyttä, kuten Pisa-tutkimusten tuloksia, voi käyttää yhtenä motivointikeinona oppilaiden suuntaan. Eri kulttuurien tuntemus ja yleistieto ovat puolin ja toisin karttuneet.

Opettajat ja ohjaajat arvelivat, että oppilaiden kokemukset ovat samansuuntaisia.

”omilla tunneilla oppilaat saa kertoa siitä omasta kulttuurista, pitää esitelmää, esimerkiksi oman kulttuurin ruokasanastoa, melkein tunneittain, ja oppilaat saa aktivoitua siten, koska heillä on tarve kertoa, se on opettajalle kauhean rikastuttavaa” (H1)

”[he haluavat] oppia Suomen kulttuuria” (H4)

Hieman yllättäen haastateltavat eivät pitäneet tarpeellisena erillisiä opetuspaketteja eri kulttuureista. Sen sijaan päivittäisessä koulutyössä tapahtuvat keskustelut ja tapojen vertaileminen koettiin hyödylliseksi. Yhdessä haastattelussa verrattiin monikulttuurista toimintaa siedätyshoitoon puolin ja toisin, koska suvaitsevaisuus ei ole ihmisessä luontainen ominaisuus.

Tuoreen tutkimuksen mukaan maahanmuuttajiin Suomessa suhtaudutaan usein tunneperäisen myönteisesti tai tunneperäisen kielteisesti. Molemmat ovat yhtä haitallisia. Esimerkiksi oppilaitoksissa enemmän hyötyä on opetusmenetelmien analysoinnista ja muuntelusta sekä yhteistyöstä muun henkilökunnan kanssa. Tutkija kuvailee monikulttuurisista taustoista olevien ihmisten yhteistoimintaa ylikulttuuriseksi yhteispeliksi. (Lassenius 2012, 49.) Haastatteluissa puheenvuorot olivat samansuuntaisia

”ei sen [monikulttuurisuuden] oo tarkotuskaan niin näkyä, tarkoitus on integroida nää ihmiset suomalaiseen yhteiskuntaan, niin tapoja voidaan vertailla, mutta esimerkiksi lakiasioita käsitellään suomalaisen yhtenäiskulttuurin mukaisesti” (H3)

”jotenkin minä ajattelen, että se monikulttuurisuus, jos sitä sanaa nyt haluaa käyttää, on semmosta... niinkun... toisen kunnioittamista, ja sen pitää olla vastavuorosta” (H1)

Maahanmuuttajanuorissa on monia arvostettavia piirteitä, joita kannattaa vaalia. Yksi niistä on taito selvittää eteenpäin heille hyvin haastavassa elämän-

tilanteessa. Yhteisöllisyys on tärkeä taustatuki, ja läheisiin ihmisiin pidetään yhteyttä, olivatpa he lähellä tai kaukana. Kun motivaatio on kohdallaan, on työnteko ahkeraa. Opettaja ja vanhempia ihmisiä kohtaan lähestymistapa on arvostava. Kaikki haastateltavat toivat tavalla tai toisella esiin, että myönteisiä asioita on paljon.

”se välitön tykkäämisen osoitus, jos he tykkää, se on aivan koskettavaa, ja he haluaa pitää yhteyttä [...] musta tuntuu että mulla ei oo koskaan ollu tällönnen nuorten ihmisten verkosto ympäri Suomea, kun ne lähtee täältä, ne soittaa, ne laittaa facebookissa, ne laittaa jonkun mukana terveisiä, he muistavat” (H1)

Haastateltavat kertoivat uskonnon olevan Opin Ajassa nuorille monella tavoin yhdistävä tekijä. Enimmäkseen oppilaat ovat muslimeja. Haastatteluhetkellä oppilaiden joukossa ei ollut yhtään kristittyä tai ateistia. Yksi haastateltava oli hiukan huolissaan sellaisesta kehityksestä, että uskonnosta tulee koulun nuorille tärkein identiteetin rakennuspilari tai samaistutaan uskonnon harjoittamisessa ääriaineeksiin. Esimerkiksi suhteessa alkoholiin ja huumeisiin voi olla erilaisia näkemyksiä sen mukaan, vedotaanko Suomen lakeihin vai Koraaniin. Kaiken kaikkiaan jotkin maahanmuuttajanuoret harjoittavat uskontoaan vapaamielisemmin. Jo pelkästään moskeijoiden puuttuminen monelta paikkakunnalta pakottaa soveltamaan uskontoa omien sen hetkisten olosuhteiden rajoissa, minkä islam myös sallii (Husein 2011, 46).

”Ramadan-aika on kaksi viimeistä vuotta ollut elo-syyskuussa, kotimainen vähemmistö noudattaa Mekan tai lähimmän islaminuskoisen maan auringon nousun ja laskun aikoja, mutta ilmeisesti tämän minun vääräuskoisuuden takia he ei ota sitä huomioon, [...] niin kyllä heillä kiirettä pitää, että ehtii puolessa tunnissa syödä niin että päivää seuraavaa pärjää” (H3)

”yks kaveri kävi sit välitunneilla rukoilemassa, me on keskusteltu siitä aiheesta joittenkin muslimien kanssa jotka on pitempään asunu Suomessa ja he oli sitä mieltä että ei, bussi ei voi pysähtyä kun kuski lähtee rukoilemaan, tää on tavallaan mikro-Suomi ja siitä ei tingitä” (H2)

”sen olen oppinut, että islamin uskossa on paljon hyvää ja se on monelle keino selvitä täällä” (H1)

Haastatteluissa ei ollut yhtään kysymystä rasismiin liittyen, mutta aiheesta syntyi kuitenkin jonkin verran keskustelua. Yhteisenä linjana voi todeta, että syrjintää koetaan puolin ja toisin sekä eri ryhmien sisällä. Lisäksi yksi haastateltava käytti asiayhteydessä sanaa koulukiusaaminen, yksi haastateltava sanoja suvaitsevaisuus ja yhdenvertaisuus, ja yksi haastateltava sanaa hyväksyntä.

”rasismi on heillä avointa, ja me ei kielivaikeuksien takia aina pystytty puuttumaan koulukiusaamiseen, me ollaan aina vähän jälkijunassa, ilmeestä näkee että kaverilla pulssi nousee, mutta mitä tapahtuu sitä ei tiedä” (H3)

”somalit syö vaan makaroonia ja muita [...] erilaisia leimoja [...], silloin tulee se opettajan rooli, että olen näyttänyt Somalian nälänhädästä uutisia ja kuvia, ja sitten keskustellaan, siitä tulee semmonen ymmärrys, vaikka ne turvapainhakijoina on tässä keskenään yhdenvertaisia, mutta muuten voivat ajatella että sinä olet huonompi kuin minä...kun on kaukana kotimaasta niin siinä voi tietynlainen patriotismi nostaa päätään” (H2)

”en tiedä huomasiiko ruokailussa kun somali oli kelpuutettu kurdien pöytään, mutta opetusharjoittelija oli varmaan istunut tän somalin pöytään, niin kyllähän nuoren nätin tytön viereen pitää istua” (H3)

Maahanmuuttajaoppilaiden keskuudessa tumma ihonväri ja erilainen pukeutuminen voivat aiheuttaa konflikteja luokkatyöskentelyssä. Keskinäisiä luokkaeroja voidaan osoittaa esimerkiksi kieltäytymällä yhteistyöstä, sotkemalla toisten töitä tai kommentoimalla ulkonäköä. Varsinkin uusille tulokkaille saatetaan näyttää kaapin paikkaa. Opettajien ja ohjaajien tehtävä on puuttua syrjintään.

Monet Opin Ajan oppilaat puolestaan kokevat, että suomalaisten nuorten miesten puheille on vaikea päästä, ja kynnyks tutustua suomalaisiin omanikäisiin miehiin on korkea. Myös kulttuuriset väärinymmärrykset voidaan tul-

kita rasismiksi. Esimerkiksi pyytäminen käskemällä, puhumattomuus tai henkilökohtaiset kysymykset voidaan kokea loukkaaviksi.

”jotenkin heille on iskostunut päähän, että täällä on rasismia ja suomalaiset ei tykkää heistä [...]” (H1)

”jos meillä sanoo, että `tule tänne` ja näyttää näin sormella, niin se on huono asia – kerron heille, että Suomessa voi tehdä niin, ei haittaa” (H4)

”alkuun luulin, että pitää ottaa enemmänkin huomioon, ja oppilaat vaativat alkuun, niinkun mullekin on sanonut joku, että sun pitää ensin puhua miehille, miespuolisille oppilaille [...] mutta sitten [...] hekin on sopeutuneet tähän kulttuuriin ja oppineet, että täällä ollaan maan tavalla [...]” (H1)

”joskus oon kysynyt joltain oppilaalta että kuinka monesti soitat kotiin, niin oon saanu kuulla että meillä ei saa sanoa noin, se on epäkohteliasta, ne on [...] jokaisen henkilökohtasia asioita” (H1)

Haastattelujen perusteella suomalaisessa yhteiskunnassa ja elämänmuodossa esiintyy asioita, jotka voivat olla alkuun hämmentäviä. Esimerkiksi puukeutumiskoodi, seksuaalisuuden toteuttaminen tai suhtautuminen alkoholiin ovat asioita, joihin yhteiskunnan sääntely voi joissakin maissa tiukastikin puuttua. Myös Suomessa lainsäädännössä määrätyt suoja- ja rajoitukset on jokaisen otettava huomioon, mutta muutoin katsotaan, että kyse on henkilökohtaisista valinnoista. Sallivuuden rajoista keskustellaan silti julkisuudessa ja sekin kuuluu demokratiaan. Esimerkiksi haastattelujen aikaan yksi paljon keskustelua virittänyt aihe tunneilla oli nainen presidenttinä sekä yhden presidenttiehdokkaan seksuaalinen suuntautuneisuus.

”jos opettajana on pitkätukka, jolla on ranteet täys koruja, niin se on vaan suvaittava jos aikoo täällä olla, ja se kaveri sanoo mitä tehdään” (H2)

”laki ei mene etnisyyden mukaan” (H3)

Kaikissa toimintakulttuureissa on kirjoittamattomia sääntöjä, joiden omaksuminen vie aikansa. Kynnys puhutella vieraita on meillä korkea, ja muualta tulleet voivat kokea sen mielenkiinnon puutteeksi. Hiljaiset linja-automatkat saattavat tuntua painostavilta. Myös järjestelmästä lähtöisin olevia ilmiöitä tuli haastatteluissa vastaan, ja vaikka esimerkit keskusteluissa olivat hiukan kärjistettyjä, ne kuvaavat hyvin kuinka eri maailmoista jotkin maahanmuuttajanuoret lähtevät uutta elämäänsä rakentamaan. Kyse ei ole syrjinnästä maahanmuuttajia kohtaan, vaan pikemmin eroista yhteiskunnan rakenteissa ja koulujärjestelmissä.

”jos sä olet siinä iässä että sut yleensä kannattaa kouluttaa, niin jos ei sulla muuta ammattia oo kotimaasta kun se vuohipaimen, niin eihän meillä paljon muuta oo kun Kittilässä poronhoitoinstituutti sitä varten, ja kuinka paljon he ottaa...mikä heillä on kiintiö, se ei ole rasismia, se vaan on raaka totuus että ei meillä oo semmosia ammatteja enää” (H3).

”olen valottanut myös että jos ette halua edetä, niin sitten on ne pitseriat ja autopesulat ja voitte puhua siellä omaa kieltä vaikka kymmenen vuotta” (H2)

7.2 Suomen kieli haltuun

Kaikkien haastateltavien mielestä menestyminen Suomessa on mahdollista taustaan katsomatta, jos pääsee soluttautumaan nopeasti opintoihin ja hankkii suomen kielen taidon.

”se on iso ero kun meillä koulusysteemi antaa tietyt mahdollisuudet kaikille” (H2)

”kun ne oppii kielen, niin sillan on jo yks reitti auki” (H1)

Suomen opintojen rinnalla pitää opiskella myös yhteiskuntatietoutta, joka sisältää elämänhallinnan taitoja ja yhteiskunnan mekanismien tuntemusta. Suomea opitaan kaikilla tunneilla, mutta eri näkökulmasta. Lisäksi opetusharjoittelijat ja vierailijat puhuvat tunneilla aina suomea, mutta yksityiskohtiin, kuten kielen rakenteisiin, keskitytään S2-tunneilla.

Työelämän sanastoon ja sopimuskäytäntöihin tutustuminen on tärkeää. Lisäksi oppilaiden kanssa vierailaan ammattioppilaitoksissa ja työpaikoilla, ja katsotaan videoita, joissa Suomeen asettuneet maahanmuuttajat kertovat uravalinnoistaan. Myönteiset roolimallit ovat tärkeitä. Monilla nuorilla on unelmia, joiden eteen on tehtävä töitä.

”mulla on netissä tietyt linkit jossa joku Ahmad vaikka kertoo miten se on pärjänny täällä Suomessa ja että ´hei kaikki maahanmuuttajat, opetelkaa suomen kieli kunnolla´, eli hyviä esimerkkejä ja huonoja esimerkkejä” (H2)

Itseohjautuvuus ja oma-aloitteisuus tiedonhankinnassa on alkuun vaikeaa, koska suomen kielen taitoa ei vielä ole ja osa ei osaa kunnolla sitä omaa äidinkieltäkään. Joillakin luku- ja kirjoitustaito puuttuu kokonaan. Yleisesti ottaen nuoret ovat kiinnostuneita entiseen kotimaahansa jääneiden sukulaisten tilanteesta ja maailman tapahtumista. Selkouutiset on hyväksi koettu sivusto suomenkielisen keskustelun pohjaksi. Nuorten omaa elämää sivuavat aiheet, kuten maahanmuutto, pitävät mielenkiintoa yllä. Nuoret pitävät myös kiinteästi yhteyttä omiin verkostoihinsa esimerkiksi facebookin välityksellä. Se ei kuitenkaan vielä kehitä suomen kielen taitoa.

”hehän puhuu koko ajan omaa kieltä vapaa-ajalla... että suomen kielen oppimisen kannalta se on vähän huonokin asia, ei se riitä pelkästään, että täällä päivällä neljä-viisi tuntia opetellaan [suomea] ja kuulee sitä” (H1)

”asiointikieli on suomi, se on vaikeeta kieltä, yhen kaavakkeen täyttöön meni kaks päivää – joku `rekisteröity parisuhde`, että mitä se on” (H2)

”olen koittanut tukea [suomen oppimista] sillä tavalla, että joka aamu katsotaan uutiset YLE Areenasta ja repostan kuvia ja selitän sanoja ja vähän laajennan, että mikä nyt on niinkun ilmassa yhteiskunnassa, he on muuten niinkun pullossa eikä tiedä että Ruotsissa on prinsessa syntynyt tai Syyriassa sota alkamassa” (H3)

Suomen kielen omaksumisen kannalta on tärkeää, että opiskeluihin ei tule liikaa taukoja. Yksi haastateltava korosti lisäksi oppilaiden parempaa saattelua oppilaitoksesta tai kurssitasolta toiseen.

”jos se [suomen oppiminen] on tämän meidän puulaakin varassa, niin se on melko vähän, täällä ensin 9 kuukautta istutaan ja sitten kesällä 3 kuukauden aikana mukavasti unohdetaan” (H3)

”monet valittaa, että ei he [tauon jälkeen] muista enää mitään, sitä jatkuvuutta opetukseen pitäis kauheesti saada, nyt olen kuullut huhuja että Rovalassa alkais semmonen vuoden kurssi, se olis älyttömän hyvä, ja ryhmäkin säilyis” (H1)

Nuorilla voi olla rimakauhua käyttää suomea arkipäivän tilanteissa. Vuorovaikeus suomalaisten nuorten kanssa viivästyy, ja liittyminen yhteiskuntaan vaikeutuu. Jos koulussa ei tapaa suomalaisia nuoria ja vapaa-aikakin vieteetään eri porukoissa, on tutustuminen vaikeaa.

”tota mä oon ittekki miettiny että jos jatkossa olis tämmöstä opetusta, niin pitäiskö olla jotain samanlaista kuin tuo `sekaan seiskaan` mutta meilläkin sais koulussa melkein olla ne pyöröovet kun väkeä tulee ja menee ja sitten nää jakaantuu melko vahvasti sen kielen ja kulttuurin mukaan, että kurdit pyörii kurdien porukoissa, ja ketkä on afgaaneja, tai farsia puhuvat pyörivät omissaan, ja uiguurit uiguurien porukoissa” (H3)

”ei osaa suomen kieli´ sillai ne sen sanoo, ja sitte toi, että suomalaiset pojat on rasisteja, mä sanon että ei oo, pitää puhua enemmän ja parempaa suomea, ja sitten toi sanavarasto on heikko, sitten tullaan taas siihen, että se kestää aikansa, sitä kun ei pysty niinkun PIN- koodilla nappaamaan” (H2)

Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että koulutilat tulisi jakaa esimerkiksi luki- on tai ammattioppilaitoksen kanssa, jotta verkottumista suomalaisiin, oman ikäryhmän jäseniin voi tapahtua luonnostaan. Myös aikataulut koulussa, kuten tuntien alku ja loppu, välitunnit ja ruokailut, tulisi rytmittää yhtenäisesti.

Kun kello soi kaikille samaan aikaan, turhat neuvottelut aikatauluista jäävät pois.

7.2.1 Virallisia ja epävirallisia ympäristöjä oppia suomea

Haastatteluissa kyselin opettajilta ja ohjaajilta, mikä tuntuma heillä on Opin Ajassa opiskelevien nuorten vapaa-ajan vietosta Rovaniemellä.

”noin yleisesti ottaen harrastuksia on vähän ja ne on lähinnä kuntosalilla ja [...] sitten ne viettävät keskenään aikaa, ja se tarkoittaa että ne laittavat yhteisesti ruokaa, hyvin monella menee facebookissa koko yö, joka näkyy sitten täällä koulussa, jotkut käyvät baarissa, jolla ei oo tää uskonto niin voimakkaasti mukana, jotkut ovat löytäneet suomalaisen tyttöystävän ja se menee siinä seurustelussa” (H1)

”sosiaalisen median puolella ne on, se on heidän uus foorumi, sitten Anttilan kulma, Coffee House ja Sampoaukio kun sortsikelit alkaa” (H2)

”no sitten tiiän muutaman tyyppin, jotka on mukana tällaisessa SPR:n ystävätoiminnassa, he käyvät esimerkiksi vanhuksille tekemässä lumitöitä, suomalaisille, pilkkomassa puita” (H1)

”osa menee hengaillemaan Revontulikeskukseen, siellä niitä näkee päivystämässä, osa menee uimahalliin istuskelemaan, ei näillä oo oikeen sellaista harrastusta, osa käy iltakoulussa ja heillä on ehkä asiat parhaiten, heillä sitä oppimista tapahtuu” (H3)

Yksi harrastus ylitse muiden on jalkapallo, jossa monet maahanmuuttajanuoret voivat loistaa. Harrastus on luonteeltaan valmiiksi kansainvälistä ja toisiin nuoriin tutustuminen sujuu myönteisen toiminnan kautta. Jalkapalloharrastukseen toivottiin vielä enemmän joukkueita, joissa olisi eri kansallisuuksia sekaisin, jolloin ei pelattaisi maata vastaan vaan joukkuetta vastaan. Pelisäännöistä ja niiden soveltamisesta olisi pakko neuvotella ja valmentautuminen vaatii kurinalaista toimintaa kohti yhteistä tavoitetta.

”pari poikaa on tuonne jalkapalloonkin ohjattu [...] varmaan sillä tavalla [pääsisi tutustumaan] että esiteltäis näitä ihmisiä, että joutus esimerkiksi esittelemään tämän vastakappaleen joka tulee muusta koulusta mutta pelaa samalla pelipaikalla” (H3)

Yhdessä haastattelussa esitettiin, että facebook kannattaisi ottaa laajemmin oppimisalustaksi oppilaitoksessa tai yhteisesti oppilaitosten kesken, koska nuoret joka tapauksessa viettävät sosiaalisessa mediassa paljon aikaansa. Facebook voi hyvin olla myös hyötykäytössä ja se on toimintaympäristönä nuorille luonteva. Oppilaat voivat tuoda projektitöitään esittelyyn ja toisten kommentoitaviksi, tai heille voi toimittaa opiskelumateriaalia tutustuttavaksi suoraan oppimisalustalle. Kirjoitetun tekstin ja puhutun välinen yhteys voidaan saada aikaan esimerkiksi ruudunluku- ja puhesynteessiohjelmalla, mikä tukee kielen oppimista. (Papunet. Tietoa- sivut 2012)

Sosiaalisessa mediassa toimiminen on osa laajempia tekstitaitoja, joita nykyään edellytetään työelämässä ja usein muutoinkin ihmisten keskinäisessä yhteydenpidossa (Latomaa – Suni 2010, 162). Yhteisellä oppimisalustalla tulevat samalla harjoitteluun ryhmätyöskentelytaidot. Facebook on nuorille kohtauspaikka, jossa verkottumista tapahtuu pakottamatta, mutta se ei luonnollisesti korvaa kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta. Opin Ajassa on aiemmin kokeiltu nuorten tutustuttamista toisiinsa.

”meillä oli tässä semmonen yhteistyökuvio että nuo Lyseonpuiston lukiolaiset olisivat tulleet tänne, tavallaan sieltä IB- luokalta tänne työharjoitteluun, ja pitäneet jopa oppitunteja tai keskustelutunteja, mutta se kuivu kokoon, ei meidän puolelta, mutta sitten näitten suomalaisten puolelta” (H1)

Yhden haastattelun yhteydessä kehiteltiin ajatusta, että maahanmuuttajanuoret voisivat tehdä vastavierailun yhteistyöoppilaitokseen ja pitää työpajoja esimerkiksi oman kulttuurialueensa aihepiiriin liittyvistä asioista tai laatia yhteisiä projektitöitä suomalaisnuorten kanssa.

7.2.2 Oikeaa koulua ja opiskelutekniikkaa

Suomalaisessa koulujärjestelmässä painotettava itseohjautuvuus ja toiminnallisuus opiskelussa eivät ole toimintaperiaatteena kaikissa maissa (Talib 2002, 56, 57). Haastattelut kertoivat samaa.

”jos he on kotimaassaan käyneet koulua, he on käyneet semmosen niin sanotun suomalaisittain vähän vanhanaikaisen koulumallin mukaan, niin, [...] he tosissaan haluaa että se on sellasta perinteistä opettamista, esimerkiksi ryhmätyöskentely on aika vaikeaa, ja kaikki tämmöset tutustumiskäynnit...niin oppilaat kokee, että ne ei oo oikeaa koulua” (H1)

”retket vähän kaatu näihin farkkuihin ja valkosiin lenkkareihin” (H3)

Opin Ajassa opiskelevilla nuorilla saattaa olla keskenään hyvin erilainen koulutausta ja koulunkäyntitaidot. Suomessa he ovat olleet 1 kk – 2,5 vuotta ja suomen oppiminen on siten jokaisella eri vaiheessa. Erityisopettaja käy Opin Ajassa kahdesti viikossa, yhteensä neljä tuntia. Ryhmän kokoonpano vaihtelee, mutta yhteistä oppilaille on vielä toistaiseksi hyvin heikko suomen kielen taito. Haastattelujen aikaan ryhmässä oli Irakin kurdeja.

Suomen kielen oppiminen ja siinä edistyminen motivoi nuoria, ja erityisopetusta saisi olla päivittäin, jotta oma edistyminen konkretisoituu. Yksi haastateltava oli lisäksi sitä mieltä, että erityisopetuksen menetelmiä saisi olla jopa kolmasosa opetuksesta ja kaikki haastateltavat puolsivat erityisopetusta yleensä. Opin Ajassa oli varsinkin alkuun paljon nuoria, joilla ei ollut luku- ja kirjoitustaitoa takataskussa maahan tullessa. Opetus alkaa siinä tapauksessa länsimaisista kirjaimista.

”Väli-Aasian maista tulleilla ei välttämättä oo koulutaustaa ollenkaan, tai jos koulupohja on ulkoa opeteltua arabiaa 12v koraanikoulussa, niin se ei oikein valmenna näihin geimeihin” (H3)

”siellä arvostetaan sitä, että opetellaan ulkoa” (H3)

Haastatteluissa pohdittiin sitä, miten nuorten odotuksiin `oikeasta` koulunkäynnistä ja opetuksesta voi vastata kuitenkin niin, että heillä olisi mahdollisuus selvittää jatko-opinnoista täällä. Yksi mahdollisuus on hyödyntää heidän arvostamiaan asioita opetuksessa, ja toisaalta ohjata toimintaa sellaiseen suuntaan, että suomalainen koulukelpoisuus saavutetaan. Kokemustausta oppilaiden keskuudessa on hyvin erilainen ja uuden omaksumiskyky vaihtelee. Muistiinpanojen tekemistä, erilaisia muistitekniikoita ja läksyjen lukemista pitää harjoitella alusta alkaen ja yhteisesti.

”tärkeää on toi opiskelutekniikka, ja itse ottaa vastuu että se tieto menee sinne kajuutetaan ja pysyy siellä” (H2)

Kun suomen kielen oppiminen on alkutekijöissään, voi olla kannattavaa tehdä siitä ykkösasia. Monet oppilaat kokevat tehokkaiksi melko opettajajohtoisen, yksinkertaistetun ja samantyyppisenä toistuvan opetuksen. Alkuopetusmateriaali, kuten EKA- peli on ollut käytössä ympäri vuoden. Nuoret ovat motivoituneita oppimaan ja perehtyvät mukana kulkeviin sanalistoisiin, kyselevät toisiltaan ja opettelevat ulkoa. Etenkin sanavaraston kartuttamiseen kyseinen menetelmä sopii hyvin.

”ainakin he näyttävät motivoituvan ihan perinteisistä menetelmistä: lukemista ja kirjoittamista sanelujen, tavu- ja sanalistojen ja lyhyiden tekstien avulla, yhteen ääneen/yksin lukua, luetun ymmärtämistä harjoittavat hassut tehtäväkortit olivat mielekkäitä” (H5)

Haastatteluissa kävi ilmi, että oppilaat antavat nopeasti palautetta, ja eniten palautetta tulee siitä, että opetus ei ole kunnollista. Taustalla on ajatus siitä, että opetuksen tulee olla koulumaista ja opettajan näytettävä opettajalta. Yksi haastateltava kyseenalaisti seuraavanlaisen järjestelyn.

”joskus on ollut niin, että parhaat opettajat on opettaneet edistyneempiä luokkia, eihän ne ykköset ja kakkoset sitten opi niin hyvin” (H2)

Yksi haastateltava erityisesti korosti oman opetuksen havainnointia ja monipuolista opetusta, koska nuorille on rankkaa toimia vieraskielisessä ympäris-

tössä täysipäiväisesti. Pienestäkin edistymisestä kannattaa kiittää ja huomata vertaisopettamisen ja ryhmän tuen merkitys. Kiinnostuksen osoittaminen nuorten lähtökulttuuria kohtaan on yksi keino motivoida oppilaita ja on mielenkiintoinen keskusteluaihe puolin ja toisin.

”jos opettaja vain paasaa, eikä kato ymmärsikö loppujen lopuksi kukaan tai mitä ymmärsi, niin silloin menee opiskelijoilta motivaatio” (H1)

”jos mie vaikka kysyn mitä tämä on teidän kielellä ja sanon vaikka jokaisen kielellä jotain, voi että ne on ilahuneita, ja jotenkin otettuja, että joku on kiinnostunut heidän kielestä” (H1)

Haastattelujen perusteella voi päätellä, että nuoret odottavat sekä pätevää opetusta että tukea arkeen. Monet Opin Ajan nuoret ovat myös tottuneet tiukkaan koulukuriin lähtömaassaan. Yhteisöllisissä kulttuureissa opettaja (mies) on hierarkiassa korkeammalla kuin oppilas sekä asemansa että ikänsä vuoksi, ja häntä kuuluu totella. Vallan merkkejä ei tarvitse häivyttää. (Oksiwalter ym. 2009, 148, 149.) Toisaalta taas odotetaan kollegiaalista suhtautumista nuoren suuntaan, koska suvun tuoma turva on nyt nuoren arjen ulottumattomissa ja koulun aikuiset koetaan tavallaan sukulaisista seuraaviksi.

”toisaalta odotetaan että meillä olis samanlaista auktoriteettia kun heidän kotimaassaan opettajilla, ja sitten toisaalta pitäis olla melkeen niinkun sydänystävä, että sitten loukkaannutaan herkästi jos ei lähde viemään kauppaan tai ala facebookissa kaveriksi” (H2)

”vaikka ne on kaksikymppisiä ja ylikin, niin ne on kuitenkin tullu semmosesta maasta missä äiti on äärettömän tärkeä henkilö [...] ja ne haluaa kertoa, ja tukea monenlaisiin asioihin” (H1)

Vanhempien antamalle taustatuella olisi kysyntää. Yhteisöllisissä kulttuureissa koulutus tuo arvonnousua ja nuoren odotetaan tekevän oma osuutensa menestyäkseen koulussa. Kodin luoma velvoite ohjaa nuorta keskittymään koulunkäyntiin. (Talib 2002, 33.) Kun suku on kaukana, koulun aikuisiin kohdistuu tavallista enemmän odotuksia. Haastatteluissa esiintyi pohdintaa siitä,

kuinka tiukasti rajaa tulisi vetää oman ammattiroolin (opettaja/ohjaaja/tukihenkilö) ja siviiliminän (ystävä) välille.

”se on just sitä ammattitaitoa, että ei saa lähteä liian pitkälle sinne harmaalle alueelle, ei ole hyvin tehtyä työtä, jos ei ole jäämäkkyyttä ja auktoriteettia sanoa, että ´ei nyt´” (H2)

”alkuhämmingin jälkeen en ole kohdannut [?]. ja se oli minunkin puolelta, että yritin vetää sitä rajaa ja olla enemmän vain niinkun opettaja, eikä ihminen, mutta nää kunnioittaa vaikka on sitä mitä on” (H1)

”vaikka pitää osata ammatillisesti suhtautua, niin aika paljon näiden kanssa menee jotenkin... enemmän... he tarviikin sitä ymmärtämystä ja hyväksyntää” (H1)

7.3 Opin Aika-koulu toimintaympäristönä

Haastattelujen perusteella muodostui kuva, että työ maahanmuuttajanuorten kanssa on opettajien ja ohjaajien kannalta monella tavalla palkitsevaa, mutta vaatii myös jaksamista. Koulutyössä on otettava huomioon oppilaan tausta ja turvapaikkaprosessin vaihe, koska ne vaikuttavat oppimiseen, kotoutumiseen sekä motivaatioon. Kaikki haastateltavat pohtivat nuorten elämäntilanteen haasteellisuutta ja sitä, miten heitä voi tukea. Yksi haastateltava painotti tunteiden käsittelyn merkitystä oppilastyössä, esimerkiksi draaman keinoin, tai muulla sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla.

”ne eka päivät, kun ei tunne ketään, ei ymmärrä kieltä, ja sitten kun voi olla vielä vaikea tausta, se reitti mitä on tullut ja miks on lähtenyt, niin siksin tää on haaste [...] osata lukea ilman sanoja sitä oppilasta, ja siihenkin harjaantuu” (H1)

”ne ei uskalla näyttää, että on paha olo, ne sanoo mieluummin että mulla on vatsa kipeä, ja sitten täytyy niinkun tajuta että kun sitä vatsaa on tutkittu, niin ehkä joku muu onkin kipeä” (H1)

Ymmärtämyksen lisäksi tarvitaan tietoa sekä turvapaikkaprosessista että nuoruudesta elämänvaiheena. Tieto lisää ammatillisuutta ja keinoja tukea nuoria. Nuoret itse saattavat olla hyvin tietämättömiä kokonaistilanteestaan turvapaikanhakijoina ja kyselevät tunneilla paljon. Senkin vuoksi on tärkeää, että heidän kanssaan toimivilla ohjaajilla ja opettajilla on täsmällistä tietoa.

”ekanakin pitäis perehtyä siihen, mikä on turvapaikanhakija, maahanmuuttaja, pakolainen, nää peruskäsitteet haltuun, ja minkälaiset prosessit ne on” (H2)

”vaikka viikon kurssit, jossa tultas vaikka Migristä tai jostain tuolta kouluttaan ja että ne olis pakko käydä, että tietää millasta se on kun lähtee tuolta reisuun, maksaa viistonnii, ja tulee Euroopan läpi tänne, että millanen se on se evakkoretki” (H2)

”me käytiin semmonen kun traumakoulutus, [...] sellaselle olis oikeesti tilausta...siitä ois hyvä olla, että miten ne traumat ilmenee näillä, ja onko se trauma vai normaalia kasvukipua” (H2)

7.3.1 Luottamussuhteiden rakentamista

Kouluun tullessaan monella nuorella on valmiiksi varautunut suhtautuminen opettajiin ja ohjaajiin, koska taustalla voi olla huonoja kokemuksia viranomaisista yleensä. Yhteisöllisistä kulttuureista tulleilla on enemmän luottoa omiin sukulaisverkostoihin kuin valtion virkamiehiin, ja yksin tulleilla turvapaikanhakijoilla oma läheisistä koostuva turvaverkko on nyt tuhansien kilometrien takana (Alitolppa-Niitamo 2010, 58). Turvattomuuden tunne näkyy koulutyössä ja luottamuksen rakentaminen uudelleen toisiin ihmisiin vie aikaa.

”olihan meillä alkuun sellasta että niillä oli kauhea luottamuspula kaikkiin, koko ajan epäiltiin että oli poliisin käytyri, että ne ei uskaltaneet mistään asiasta sanoa totuutta ja tietenkin opeteltiin siihen kokonaisuuteen, että miten koulussa ollaan mutta sitten kun se luottamus saavutettiin, niin ne huomasi että tuossa tuo pysyy vaikka vähän rumastikin sanoin sille, ja kyllähän miekin al-

kuun pelkäsin niitä, koska se temperamentti on niin erilaista, että tuntui että nyt tulee kyllä turpaan heti” (H1)

”heille pitäis saada enemmän luottoa poliisiin ja viranomaisiin [...] verrattuna suomalaisiin katsotaan enemmän videoita, nelosen Poliisit- sarjaa, että mitä se poliisi oikeasti tekee ja mitä sen tehtäviin kuuluu Suomessa [...] ja armeijakin voi olla työpaikka” (H3)

Haastatteluissa ilmeni, että heterogeeniset ryhmät ja nopea oppilaskierto luovat haasteita opettajille ja ohjaajille tuntien suunnittelussa. Toisaalta tunnit pitää suunnitella tarkoin, mutta kuitenkin joustavasti, koska nuorten mieltä askarruttavat asiat eivät ole ennakkoon tiedossa. Oppilaat tuovat esiin myös heille kipeitä asioita, tai arjessa selviytymisessä on haasteita, jolloin painopiste siirtyy opetuksesta vielä enemmän ihmissuhdetyöhön.

”näitten oppilaitten kanssa voi tulla ihan mikä asia tahansa vastaan ja vaikka oot kuinka valmistellut tunnit niin sieltä voi yhtäkkiä tulla joku sellanen kysymys joka kuitenkin on niin tärkeä heille täällä viihtymisen ja kotouttamisen kannalta, että on pakko käsitellä se” (H1)

”mie oon ollu [...] vaateostoksilla, sosiaalitoimistossa, TE- keskuksessa, työstävälle suomentanu juttuja [...] varmaan kun on saavutettu se luottamus, niin he tietää, että mie autan” (H1)

7.3.2 Arjen hallintaa

Arjen sujuminen helpottaa oppimista ja kotoutumista. Elämönhallinnan tunnit ovat suomalaisen arjen omaksumisessa avainasemassa. Opettajien ja ohjaajien näkemykset siitä, miten pedagogista tai ohjauksellista toiminnan tulisi olla, poikkesivat osittain toisistaan. Toisaalta oltiin sitä mieltä, että kaikilla pitäisi olla pedagoginen pätevyys, koska kaikki ovat myös opettajia. Toisaalta oltiin huolissaan, että ohjaustunnit jäävät kokonaan pois, kun oppilaat siirtyvät iltakouluun. Varsinkin alkuvaiheessa arjen taitoja pitää opetella uudelleen tai uusiin oloihin mukautuviksi.

”liikaa tää on lähtenyt opettajapainotteiseksi ja pedagogiseen suuntaan [...] tää ei oo sitä mitä alun perin projektiin kaavailtiin, lähdettiin liikaa nostamaan rimaa suomen kielen tekniselle painotukselle” (H2)

Uudessa toimintaympäristössä on vasta maahan muuttaneille nuorille paljon selvitettäviä asioita. Tutkimusten mukaan maahanmuuttajille on tärkeä kiinnittyä paikallisyhteisöön. Kielen oppimisen ohella se on heille paras suoja syrjäytymistä vastaan ja edistää kotoutumista. (Haikkola – Martikainen 2010, 16.) Nuoret pyytävät konkreettista asiointiapua.

”ollaan esimerkiksi jalkauduttu tuohon kaupungille ja etsitty pyöräkorjaamoja ja sitten kangaskauppoja, kun oli tossa somalinalaisia, ja sit on Kela, poliisi, linja-autoasema,, ihan perusarjen pyörittämiseen liittyvät, Anttilat, kenkäkaupat, kirpputorit, että ne otettais haltuun [...] ja että se arki ois jotenkin vähän jouhevampaa” (H2)

”oon ollut näitten kanssa vapaa-aikanakin, ei niin että yhdessä hengailtas jossakin, mutta jos joku tarvii jotain, niin raivaan aikaa siihen” (H1)

Puheenvuoroissa pohdittiin lisäksi maahanmuuttajien toimeentuloa. Kaksi haastateltavaa oli sitä mieltä, että sosiaaliturva ja koulunkäynti tulisi pitää toisistaan erillään. Joillekin nuorille koulussa läsnä oleminen oli tärkeää taloudellisista syistä, ei niinkään peruskoulutodistuksen vuoksi. Nuoret ovat kyllä kiinnostuneita hankkimaan toimeentuloa ja menestymään.

”pitäs olla tää vastikkeellisuus ja porrastettu rahantulo suhteessa panostukseen” (H3)

”nääh on kovia kavereita tekeen töitä, kun ne sille päälle sattuu” (H3)

7.3.3 Motivaatiota ja jaksamista tukevia tekijöitä

Haastatteluista voi tehdä johtopäätöksen, että työntekijöiden kannalta työn haasteellisuus on toisaalta myös motivaatiotekijä. On kyettävä hallitsemaan

jatkuvaa pientä kaaosta, tarkkailtava ja kehitettävä jatkuvasti omaa opetusta sekä luotettava omaan pelisilmään ihmissuhdetyössä ja löydettävä luovia ratkaisumalleja oppilaiden kanssa toimimiseen.

Haastattelut kertovat, että työntekijöitä palkitsee oppilaiden edistyminen opinnoissa ja jatkokoulutuspaikkojen löytyminen. Osa oppilaista lähtee luomaan koulutustaan tyhjästä, jolloin edistyminenkin on nopeaa. Työssään opettajat ja ohjaajat näkevät kättensä työn jäljen. Yksi jaksamista edistävä tekijä on pitää kiinni myös omasta mielekkäästä vapaa-ajasta ja huolehtia siitä, että työpäivät ovat määrämittäisiä. Oppilaiden usein traumaattinen tausta saattaa huomaamatta uuvuttaa heidän kanssaan toimivat.

Edelleen opettajien ja ohjaajien haastatteluissa kävi ilmi nuorten motivaatiotason vaihtelu sen mukaan, kuinka todennäköisenä nuoret itse pitävät oleskeluluvan saamista Suomeen tai kuinka vaikeita asioita heillä on taustalla. Oleskelulupa ja näkymä Suomesta uutena kotimaana lisäävät selvästi opiskeluintoa. Kotoutuminen psyykkisenä prosessina ja siinä ilmenevä romahdus motivaatiossa kolmen kuukauden kohdalla näkyy koulutyössä. Sen vuoksi on perusteltua ennakoida tilanne ja huolehtia siitä, että vasta maahan muuttaneilla nuorilla on jo verkostoa sitä ennen, kuten suomalaisia nuoria kaveripiirissä, kotokavereita ja mahdollisesti ohjattua harrastustoimintaa.

Haastateltavat kokivat, että vapaa-aikaan osallistaminen tulisi olla yksi selkeä painopiste alkuvaiheen opetuksessa ja siihen olisi pitänyt panostaa enemmän. Ryhmänä tai tukihenkilön kanssa mukaan lähteminen on helpompaa. Se on joka tapauksessa parempi vaihtoehto kuin yksin jääminen.

”ehkä noin kolmasosalla on jo omaa perhettä [...] sellasille kulttuurin omaksuminen ja opiskelu ja kaikki on psyykkisesti jotenkin helpompaa, kun heillä on se kaveri siinä, [...] se on toi yksinäisyys jotenkin niin universaali tilanne”
(H2)

”sitten on, voi sanoa ehkä että yli puolet semmosia jotka ovat yksin asunnollaan – jos viikossa on seitsemän iltaa, niin niistä varmaan neljä - että aika

yksinäistä on, ja suuri osa sanoo, että on tylsää, ei oo mittään, ei oo mittään” (H1)

Toimettomuus voi lisätä yksinäisyyden tunnetta. Oppilaat vaikuttavat pitävän päiväjärjestyksestä, vaikka kapinoivatkin aikatauluja vastaan. Joka päivälle on tekemistä ja lisäksi koulussa tavataan kavereita, jotka saattavat kaupungilla asua etäällä toisistaan. Kaikki haastateltavat pitivät vertaistukea hyvin tärkeänä oppilaille, mikä edistää myös koko oppilaitoksen hyvää yhteishenkeä. Lisäksi yhdessä puheenvuorossa mainittiin jo pelkkä aikuisen läsnäolo yhdeksi tukimuodoksi, joka monelta nuorelta, yksintulleelta turvapaikanhakijalta muutoin puuttuu. Myös ulkoiset tekijät motivoivat oppilaita, kuten bussilippu ja edullinen kouluruokailu, jonka yhteydessä on otettu huomioon mahdollisuus noudattaa islamin ruokavaliota koskevat säännökset.

Tasokas opetus ja hyvin mutta joustavasti suunnitellut tunnit herättävät oppilaisissa vastakaikua. Oma edistyminen opinnoissa motivoi. Verbien taivutus kiinnostaa erityisesti sekä suomen sanojen etymologinen tausta, koska ne auttavat ymmärtämään suomalaista kulttuuria ja elämäntapaa nyt. Vaikka Opin Aijassa opiskelevat nuoret ovat enimmäkseen miespuolisia, saattavat nuoret naiset hyötyä tilaisuudesta opiskeluun vielä kaksin verroin enemmän:

”näillä tytöillä sitten se, että ei kotimaassa ois paljon muuta tarjolla kuin lastenhoitoa, ja ensimmäisen sukulaismiehen puoliseksi, että täällä pääsee kehittäänsä itteensä” (H3)

7.3.4 Tilanne hankkeen loppupuolella 2012

Opin Aika -projekti on elämänkaarensa loppuvaiheessa. Jatkoa ei ole tiedossa. Alaikäisille turvapaikanhakijoille osoitetut tukiasunnot on hankkeen aikana lopetettu, koska alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrä on laskenut. Vastaanottokeskusten on reagoitava nopeasti muutoksiin. Alun lähes 60 oppilaan koulu on nyt keskimäärin 15 oppilaan vahvuinen. Se vaikuttaa opetusjärjestelyihin.

”meillä on tällä hetkellä kaks ryhmää [...] sillan ku tää alko, meillä oli viis ryhmää, ja sillan tasoryhmiin jako onnistui paremmin” (H1)

Hankerahoitus päättyy ja pääasiallinen rahoittaja joutuu valintatilanteen eteen.

”me kuulumme aikuislukioon ja aikuislukio tarjoaa joko lyhyet kielet tai sitten tämän [Opin Ajan koulun] ja on helppo nähdä mikä on veronmaksajien etu” (H3)

”nyt kun SPR vetäytyy hankkeesta, tää homma akateemistuu” (H2)

Maahanmuuttajanuoret siirtyvät jatkossa iltaperuskouluun, jossa ei ole tarjolla suomalaiseseen arkeen sopeuttavia ohjaustunteja, kuten elämönhallintaa. Se on selkeä puute maahanmuuttajanuorten kannalta. He tarvitsevat arjen ongelmanratkaisutaitoja. Myös uusi kotouttamislaki edellyttää alkuvaiheen ohjauksen parantamista, kuten tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, tietoa yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista sekä neuvontaa ja ohjausta koulutukseen ja työnhakuun. Arjen toiminnoissa on isoja kokonaisuuksia, joita on hyvä pilkkoa osiin.

”asuminen Suomessa ja mitä siihen kuuluu... yks pariskunta halus muuttaa Ouluun, että mistä löytyy kämppiä, internetin käyttö, ja mistä löytyy huuto-net.fi,...muuttoilmoitus, vesilasku, sähkölasku, vuokra-asunnon hakeminen, järjestyssäännöt, ja yks mikä on suuri mysteeri on roskien kierrätys [...] sit nää Kelan ongelmat ja miten niitä kaavakkeita täytetään, asumistuet ja niin edelleen” (H2)

Yksi haastateltava kertoi kesän jälkeen, että opettajilla ja ohjaajilla on tiedossa nyt Opin Ajassa lopettaneiden nuorten jatkosijoittuminen työ- tai opiskeluelämään.

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Seuraavassa esittelen koosteen tutkimustuloksista ja teen johtopäätökset. Haastattelukysymykset ovat nähtävillä tämän opinnäytetyön liitteenä. Lisäksi tein keskustelujen kuluessa tarpeen mukaan tarkentavia kysymyksiä.

Haastatteluissa pyysin opettajia ja ohjaajia kuvailemaan tilannetta, jossa Opin Aika -projekti aloitettaisiin nyt uudelleen. Pääasiallisesti sitä kautta sain vastauksen kysymykseen, miten aikuistumassa olevien maahanmuuttajanuorten alkuvaiheen opetusta ja ohjausta voisi kehittää (tutkimuskysymys 2). Haastateltavat kertoivat toivovansa alkutoimista ja opetuksen suunnittelusta seuraavaa:

- Nuoren kokonaistilanne tulee selvittää TE- keskuksen kanssa ennen koulunkäynnin aloittamista.
- Yhteiset tasotestit.
- Säännöllinen yhteydenpito yhteistyökumppaneiden ja eri viranomaisien välillä (verkostopalaverit: päivämäärät lukkoon)
- Kokemusten vaihto (hyvät käytänteet, ongelmanratkaisu).
- Toimiva työnohjaus.
- Tarkka suunnittelu heti alussa (rakenne, kohderyhmä, tavoitteet, moduuliopetus).
- Opettajien ja ohjaajien kurssitusta alkuun (arviointi, turvapaikkaprosessi)
- Nuoren saattaminen nivelvaiheesta toiseen.
- Turhien taukojen karsiminen suomen opiskelussa.
- Toimivat opiskelutilat turvallisuusseikat huomioon ottaen.

Seuraavat näkökulmat tulivat esiin pohdittaessa, mitkä seikat opettajien ja ohjaajien näkökulmasta tukevat Opin Aika -projektissa opiskelevien maahanmuuttajanuorten kotoutumista (tutkimuskysymys 1)

- Tietotekniikan hyötykäyttö ja nettiturvallisuus. (matala kynnyks tutustua muihin nuoriin, luonteva oppimisympäristö)
- Harrastustoimintaan ohjaaminen, tarvittaessa ryhmänä.
- Maahanmuuttajaoppilaat samassa koulurakennuksessa syntyperäisten suomalaisten, saman ikäryhmän nuorten kanssa.
- Mahdollisuus oppisopimustyyppisen opiskeluun.
- Taideaineet ja liikunta näkyvämmiin mukana.
- Erityisopetuksen menetelmiä ja tuntikehystä lisättävä.
- Opetuksen ohella elämänhallintaan liittyviä ohjaustunteja.

Kun nuorilla on verkostoa, koulun ulkopuolista tekemistä ja suomen opinnot ripeässä käynnissä jo mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, heidän on helppompaa selviytyä elämästä uudessa kulttuurissa ja toimintaympäristössä. Lisäksi on otettava huomioon yhteiskunnan syrjäyttävät mekanismit, kuten kielteiset asenteet maahanmuuttajiin. Niitä vastaan muualta maahan tulleet ovat yksin jäädessään aseettomia.

Haastattelujen, lähdemateriaalien ja uuden kotouttamislain tavoitteiden pohjalta voi päätellä, että erityinen panostus maahanmuuttajanuoriin ensimmäisen kolmen kuukauden aikana (ennen motivaatiotason laskua) on syrjäytymistä ehkäisevää ja kotoutumista edistävää toimintaa tehokkaimmillaan. Sosionomin rooli voi olla siinä merkittävä.

Opin Aika- tyyppisessä oppilaitoksessa sosionomilla on paljon mahdollisuuksia toimia osana maahanmuuttajanuoren tukiverkostoa. Hän voi olla eräänlaisena ammatillisena tukihenkilönä (Lehti 2011), kuten alkuvaiheen kartoituksessa, koulutuksen nivelvaiheissa, koulukuraattorina tai arjen taitojen ohjauksessa.. Sosionomikoulutuksessa korostuvat asiakkaan itsenäisyyden ja elämänhallinnan tukeminen, osallisuuden edistäminen ja pyrkimys suurem-

paan oikeudenmukaisuuden toteutumiseen yhteiskunnassa (Borgman ym. 2001, 16, 22).

Maahanmuuttajatyössä korostuvat myös kanssakulkemisen taidot, koska asiakkaan toimintakyky on aina suhteessa hänen sillä hetkellä oleviin voimavaroihinsa (Borgman ym. 2001, 18). Varsinkin yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden tausta saattaa olla traumaattinen ja motivaatiotason vaihtelu on osa psyykkistä prosessia, johon yksilö ei voi omalla tahdonvoimallaan paljon vaikuttaa.

Jatkotutkimusaiheiksi mainittiin kaksi osa-aluetta erityisesti. Toisaalta toivottiin maahanmuuttajanuorten näkökulmaa siitä, miten he kokevat Opin Aika -projektin tyyppisen koulutuksen edistävän kotoutumistaan. Toisaalta toivottiin kehitettäväksi toimintatapoja, joilla naiset saataisiin mukaan aktiiviseen kielen opiskeluun ja yhteiskunnan toimintaan.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoinen nojatuolimatka maahanmuuttajanuorten opetus- ja ohjaustyöhön. Olen saanut käydä mielenkiintoisia keskusteluja alalla toimivien kanssa ja huomannut, että näkökulman vaihto tuo uutta tietoa myös itselle. Eläytyminen toisen ihmisen asemaan on työlästä, mutta kannattavaa. Opettajat ja ohjaajat ovat nähneet sen vaivan ja siksi heillä on paljon annettavaa, kuten ideoita hyviksi käytännöiksi tai uusia ajatuksia maahanmuuttokeskusteluun.

Haastateltavien myönteinen suhtautuminen opinnäytetyön tekijään ja keskustelujen avoimuus mahdollistivat tämän työn tekemisen. Haastattelujen kuluessa minulla tuli tunne, että sanottavaa ja kokemustietoa olisi ollut vielä paljon enemmän kuin sen hetkinen tilanne salli tuoda esiin. Mahdollisesti kokemuksia oli kertynyt niin paljon tai tapahtumat olivat niin lähellä, että niiden työstäminen oli vielä meneillään. Jäin miettimään, millaisia haastatteluaineistoja kertyisi analysoitavaksi esimerkiksi puolen vuoden tai vuoden kuluttua tästä hetkestä.

Monet maahanmuuttajanuoret ovat saavuttaneet Opin Ajan koulussa tietoja ja taitoja, jotka auttavat heitä tavoittelemaan unelmiaan uudessa kotimaassa. Jo pelkästään uuden kielen oppiminen vaatii suomalaiskansallista sisua. Heidän käsityksensä hyvästä oppimisesta kannattaa ottaa huomioon ja soveltaa yksinkertaistettua, opettajajohtoista, toiminnallista ja tiivistähtistä opetusta alkuvaiheessa. Myös muut toimintaympäristöt vaativat huomiota.

Suunnitelmat työn sisällön ja toteutuksen suhteen muuttuivat monta kertaa, vain aihepiiri säilyi samana. Jos olisin uudestaan liikkeellä, lukisin vähemmän ja tekisin enemmän. Ehkä laatisin toiminnallisen opinnäytetyön. Haastavia vaiheita olivat tiedon järjestäminen loogisesti, olennaisten asioiden löytäminen ja sinnikkyys tekstin muokkaamisessa. Olen myös opetellut ottamaan palautetta työstä vastaan ja soveltamaan sitä harkintani mukaan. Opinnäytetyön ohjaaja ja kurssikaverit ovat olleet kannustavia. Palkitsevaa itselle on opintojen saattaminen loppuun. Omistan tämän opinnäytetyön Äidilleni.

LÄHTEET

- Alitolppa-Niitamo, Anneli 2010. Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa Maahanmuutto ja sukupolvet. (toim. Tuomas Martikainen ja Lotta Haikkola), 45 – 64. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Arvonen, Anu – Katva, Liisa ja Nurminen, Anne 2009. Maahanmuuttajanuori ja oppimisen haasteet – näkökulmia oppimisvaikeuksien tunnistamiseen. Teoksessa Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet. (toim. Leena Nissilä ja Hanna-Mari Sarlin), 64 – 93. Opetushallitus, Keuruu.
- Borgman M., Dal Maso R., Hakonen S., Honkakoski A. & Lyhty R-L. 2001. Sosionomin (AMK) ydinosaaminen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston raportti. Rovaniemi: Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto.
- Bremer, Leena – Ruishalme Outi 2008. Noudatetaanko maahanmuuttajien mielenterveyspalveluissa perustuslakia? Teoksessa Toinen vääräkirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. (toim. Tuula Hirvilampi ja Markku Laatu), 173 – 182. Kelan tutkimusosasto, 2008.
- Dufva, Mia – Nissilä, Leena – Pitkänen, Kristiina ja Vaarala, Heidi 2009. Kaksi- ja monikielisten kielelliset oppimisvaikeudet ja kielen oppimisen tuki. Teoksessa Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet. (toim. Leena Nissilä ja Hanna-Mari Sarlin), 36 – 63. Opetushallitus, Keuruu.
- Haasjoki, Elina ja Ollikainen, Teemu 2010. Mikä sun mieltä painaa? Kriisit nuoruudessa ja mielenterveyden tukeminen koulussa. Suomen mielenterveysseura ja Turun kriisikeskus. Hansaprint Oy, Turku.
- Haikkola Leena ja Martikainen, Tuomas 2010. Sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Teoksessa Maahanmuutto ja sukupolvet. (toim. Tuomas Martikainen ja Lotta Haikkola), 9 – 44. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Hannaford, Carla 2002. Viisaat liikkeet – aivojumpalla apua oppimiseen. Kehitysvammaliitto ry., Helsinki.
- Harinen, Päivi – Honkasalo, Veronika – Souto, Anne-Mari ja Suurpää, Leena 2009. Ovien availua. Teoksessa Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. (toim. Leena Suurpää), 5 – 22. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 91. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Harinen, Päivi ja Ronkainen, Jussi 2010. ”Uusi tuuli puhaltaa, painaa pilviin juuret”. Monikulttuuriset nuoret ja kulttuurisen erilaisuuden puolustus. Teoksessa Maahanmuutto ja sukupolvet. (toim. Tuomas

Martikainen ja Lotta Haikkola), 273 – 290. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Helve, Helena 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2003. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Tammi, Helsinki.

Honkasalo, Veronika 2001. ”Nyt mä oon suomalainen...varmaan.” Nuoret maahanmuuttajat, etnisyys ja rasismi. Pro-gradu- tutkielma. Helsingin yliopisto uskontotieteen laitos.

Husein, Muhammed 2011. Yhtä erilaiset – islam ja suomalainen kulttuuri. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki.

Hänninen, Vilma 2003. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

Kalliopuska, Mirja 2005. Psykologian sanasto. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.

Khezri, Samran 2010. Omakielinen opettaja auttaa yli kielimuurin. Ulla Ojala haastattelee. Opettaja-lehti 2/2010, 24 – 27.

Kinnunen, Pirjo 2011. Nuoruudesta kohti aikuisuutta – varhaisaikuisen mielenveys ja siihen yhteydessä olevat ennakoivat tekijät. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto terveystieteiden yksikkö. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1140. Osoitteessa <http://www.uta.fi/ajankohtaista/vaitokset/tiedote.html?id=68693>.

Kotimaisten kielten keskus 2009. Löytty, Olli. Maahanmuuttaja vai uussuomalainen? Osoitteessa http://www.kotus.fi/?5426_m=5695&s=3242. 24.9.2009.

Kuusela, Jorma 2008. Liian moni putoaa. Marja Puustinen haastattelee. Opettaja-lehti 50/2008, 20–21.

Laaksola, Hannu 2011. Lukijakysely: kolmannes riittäisi osuudeksi. Maahanmuuttajat ovat kouluille rikkaus ja rasite. Opettaja-lehti 8 – 9/2011, 16 – 19.

Lappalainen, Ulla 2010. Suomi toisena kielenä – opetuksesta. Esitelmä vesopäiviltä Kouvolassa 16.1.2010. Osoitteessa www.edukouvola.fi/images/webattach.php?emode=3&a=508. 24.4.2012.

Lasonen, Johanna – Sannio, Annalisa ja Teräs, Marianne 2010. Maahanmuuttajien lasten siirtymät koulutukseen ja työelämään. Teoksessa maahanmuutto ja sukupolvet.(toim. Tuomas Martikainen ja Lotta Haikkola), 85 – 109. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Lassenius, Yvonne 2012. Monikulttuurisuus ei suju tunnepohjalta. Antti Vana haastattelee. Opettaja- lehti 17/2012, 49.
- Latomaa, Sirkku – Suni, Minna 2010. Toisen sukupolven kielelliset valinnat. Teoksessa Maahanmuutto ja sukupolvet (toim. Tuomas Martikainen ja Lotta Haikkola), 151 – 174. Nuorisotutkimusverkoston julkaisu 106. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Lehti, Sirpa 2011. Ammatillisen tukihenkilön roolikartta. Opinnäytetyö/ylempi AMK. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.
- Maahanmuuttajat kouluttajan tukimateriaali 2012. Arjen taidot. Osoitteessa <http://vsop-php.vsy.fi/opinto/maahanmuuttajat/index.php?k=1932>. 26.8.2012.
- Maahanmuuttajien koulutus 2010. Osoitteessa <http://www.koulutusnetti.fi/?path=maahanmuuttajat> 21.5.2010.
- Moped. Monikulttuurisen opetuksen virtuaalikoulu. Osoitteessa <http://www.moped.fi/index.html>. 15.8.2012.
- Myllyniemi, Sami 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusseura julkaisu 97. Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- Nissilä, Leena 2011. Monikulttuurisuus toimii, jos halutaan. Riitta Korkeakivi haastattelee. Opettaja- lehti 7/2011, 10 – 15.
- Oksi-Walter, Päivi – Roos, Jonna ja Viertola-Cavallari, Ritva 2009. Monikulttuuriset perheet Suomessa. Kustannus Oy Arkki, Helsinki.
- Onnismaa, Jussi 2007. Aikuisten ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Gaudeamus, Helsinki.
- Opetushallitus 2009. Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteet. Osoitteessa www.oph.fi/download/48802_valmistavaops_2009.pdf. 18.6.2009.
- Opin Ajan koulun opettajien ja ohjaajien haastattelut. 13.2./20.2/19.3./29.3.2012.
- Pakolaisneuvonta ry 2010. Edustajana turvapaikkamenettelyssä. Opas alaikäisen turvapaikanhakijan edustajalle. Osoitteessa http://www.pakolaisneuvonta.fi/files/PAN_edustajaopas_2010_verkko.pdf. 25.5.2012.
- Papunet 2012. Tietoa- sivut. Osoitteessa <http://papunet.net/tietoa/apuvalineet/apuvalineet-koulunkayntiin/aanituki-aanikirjat.html>. 30.1.2012

- Peltonen, Selene 2005. Somalinuorten kulttuurisen identiteetin muodostuminen diasporassa. Elämää etnisen identiteetin ja suomalaisen yhteiskunnan välissä. Web Reports No. 10, Siirtolaisinstituutti.
- Perusopetuslaki 628/1998. Osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980628>. 13.5.2012
- Razmyar, Nasima 2010. Suurlähtetilään tytär ja pakolainen. Ihmisiä muuttoliikkeessä tietoa ja puheenvuoroja siirtolaisuudesta. Shakiba Adil ja Anu Koikkalainen haastattelevat. Osoitteessa www.muuttoliikkeessa.fi/index_html?cid=79&lang=suo. 22.2.2010
- Ronkainen, Jussi 2009. Suomalaisuuden kategoriat, maahanmuuttajataustaiset nuoret ja ”omanmaalaisuus”. Teoksessa Ovet auki! monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. (toim. Leena Suurpää), 25 – 43. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 91. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Rovala-Opisto 2012. Maahanmuuttajakoulutus. Osoitteessa <http://www.rovala.fi/rovala-opisto/maahanmuuttajakoulutus/> 25.5.2012.
- Rovaniemen kaupunki 2012. Opin Aika projekti. Osoitteessa www.rovaniemi.fi/opinaika. 24.3.2012.
- Räty, Päivi 2010. Nuori aikuisuus elämänvaiheena. Oulun yliopisto. Etappi 11.8.2010.
- Sarlin, Hanna – Mari 2009. Opiskelussa esiintyvät tuen tarpeet ja niihin vastaaminen eri koulutusasteilla. Teoksessa Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet. (toim. Leena Nissilä ja Hanna-Mari Sarlin), 20 – 35. Opetushallitus, Keuruu.
- Schubert, Carla 2009. Traumaattisten kokemusten vaikutus oppimiseen. Teoksessa maahanmuuttajien oppimisvaikeudet. (toim. Leena Nissilä ja Hanna-Mari Sarlin), 167 – 178. Opetushallitus, Keuruu.
- Sihvola, Juha 2010. Moniarvoisen yhteiskunnan kansalaiskasvatus. Opettaja-lehti 17/2010, 40.
- Sinkkonen – Tolppi, Merja 2005. Maailma kutsuu, katkeavatko juuret? Nuorten kotiseudulle kiinnittyminen ja sen yhteys nuorten sosiaaliseen pääomaan. Akateeminen väitöskirja. Kuopion yliopisto sosiaalipsykologian ja sosiologian laitos.
- Sinkkonen, Jari 2010. Nuoruusikä. WSOY, Helsinki.
- Sisäasiainministeriö 2010. Maahanmuuton vuosikatsaus 2010. osoitteessa http://www.migri.fi/download/14582_Maahanmuuton_vuosikatsaus_2010_fi.pdf 3.10.2011

- Sisäasiainministeriö 2011. Uusi kotoutumislaki ja Osallisena Suomessa-hanke Osoitteessa <http://www.kuntamarkkinat.fi/portals/2/Uusi%20kotoutumislaki%20ja%20Osallisena%20Suomessa-hanke.pdf>. 25.6.2012.
- Sisäasiainministeriö 2012. Maahanmuuttajien tehokkaan kotouttamisen kolme polkua. Sisäasiainministeriön julkaisuja 33/2009. Osoitteessa [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/E5E13F77C842F66FC2257672002EC00F/\\$file/332009.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/E5E13F77C842F66FC2257672002EC00F/$file/332009.pdf)/ 15.2.2012
- Talib, Mirja-Tytti 2002. Monikulttuurinen koulu. Haaste ja mahdollisuus. Kirjapaja Oy, Helsinki.
- Tervakari, Anne-Maritta 2005. Hypermedian jatko-opintoseminaari. Osoitteessa http://matriisi.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Tervakari140105.pdf 2.4.2012.
- Tilastokeskus 2006. Aivokierron reiluuteen on vielä matkaa. Osoitteessa http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_06_06_ulkom_opiskelijat_aivo_kierto.html 5.7.2006
- Uusikylä, Kari 2007. Selittelyjen aika on ohi. Opettaja-lehti 47/2007, 14.
- Uusikylä, Kari 2008. Kuka mittaa ihmisen arvon? Opettaja-lehti 50/2008, 28.
- Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Osoitteessa http://www.vtv.fi/files/113/1462007_Nuorten_syrjaytymisen_ehkaisy_NETTI.pdf. /30.5.2012
- Warsame, Saeed 2011. Kodin ja koulun lähentäjä. Heta Lievonen haastattelee. Opettaja-lehti 32/2011, 16 – 19.
- Ylinen, Alina 2010. Emme ole samoja. Kategoria-analyttinen tutkimus maahanmuuttajanuorten toiseuspuheesta ja identiteetistä. Pro-gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto sosiaalityön tutkimuksen laitos.

Kuviolähteet:

Kuvio 1. Alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa, ensimmäinen vuosineljännes.

Kuvio 2. Retki Vaattunkikönkäälle. Osoitteessa: <https://www.facebook.com/MikaOnSinunTarinasi>. 23.8.2012.

Kuvio 3. Sanahakua ”hiekanvärinen” puhelimella sanakirjasta. Osoitteessa: <https://www.facebook.com/MikaOnSinunTarinasi>. 23.8.2012.

Kuvio 4. Elämää aikajanassa. Osoitteessa <https://www.facebook.com/MikaOnsinunTarinasi>. 23.8.2012

Opin Aika -projektissa työskentelevien opettajien ja ohjaajien haastattelu

1. Miten Opin Aika- projektissa tuetaan maahanmuuttajanuoren
 - suomen kielen haltuunottoa
 - oman kotikielen/äidinkielen opintoja
 - jatkokoulutusvalintoja
 - jatko-opinnoissa ja työelämässä vaadittavia perustaitoja (kielitaito, matematiikka, ongelmanratkaisu, kommunikointi ja sosiaalisuus)
 - kodin ja koulun yhteistyötä
 - nuoren sosiaalisia verkostoja ja ryhmään kuulumista
 - verkostoitumista suomalaisten nuorten kanssa
2. Useissa maahanmuuttajaperheissä arvostetaan koulutusta ja kannustetaan opiskelemaan. Tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta sekä koulutusjärjestelmästä kaivataan kuitenkin lisää. Millaista tietoa maahanmuuttajaperheissä tarvitaan opettajien/ohjaajien kokemuksen perusteella?
3. Millaisia odotuksia Opin Aijassa opiskelevilla nuorilla on opettajien ja ohjaajien suhteen?
4. Miten nuoret viettävät aikaansa koulun ulkopuolella?
5. Miten nuoret hyötyvät opiskelusta monikulttuurisessa kouluyhteisössä?
6. Mitä haasteita monikulttuurisuus tuo päivittäiseen koulutyöhön
 - oppilaiden kannalta
 - opettajien ja ohjaajien kannalta
7. Mitkä seikat koulutyössä motivoivat Opin Aika -projektin oppilaita?
8. Mitkä seikat koulutyössä motivoivat Opin Aika -projektin opettajia ja ohjaajia?
9. Mitkä ovat tärkeimpiä asioita, joita nuoret voivat omaksua Opin Aijassa, jotta he voivat menestyä suomalaisessa yhteiskunnassa?
10. Mitä muuta haluatte kertoa Opin Aika -projektista?

Opin Aika -projektin taustaa ja toiminnan periaatteita

1. Opin Aika -projektin tavoitteena on ehkäistä turvapaikkaa hakevien nuorten ja pakolaisnuorten syrjäytymistä.
 - Miten syrjäytymistä voidaan ehkäistä Opin Ajassa?
 - Mitä muita tavoitteita Opin Aika -projektissa on?

2. Opin Aika -projektin koulu on monikulttuurinen oppilaitos.
 - Mitkä kielet ovat osa koulun arkipäivää?
 - Miten oman äidinkielen opetus toteutetaan Opin Ajassa?
 - Miten S2- kielen opetus toteutetaan Opin Ajassa (kuten viikkotuntimäärä, oppimateriaali, opettajaresurssit, ryhmäkoot)
 - Miten monikulttuurisuus näkyy eri oppiaineissa?
 - Miten oppilaat valikoituvat kouluun?
 - Mikä on oppilaiden ikäjakauma?
 - Mistä maista he tulevat?
 - Miten opetusta yksilöllistetään?
 - Mitä monikulttuurisuus on koulun arjessa?
 - Voiko monikulttuurisuutta opettaa? Miten?
 - Millainen lisäkoulutus (esimerkiksi koulutuspäivät) ovat opettajien ja ohjaajien näkökulmasta mielekkäitä ja tarpeellisia maahanmuuttajien ohjauksessa ja opetuksessa toimiville?
 - Millaisia yhteistyön muotoja Opin Ajassa on maahanmuuttajaperheiden kanssa? Mitkä niistä ovat toimivia?
 - Missä asioissa yhteistyötä tehdään projektin yhteistyökumppaneiden kanssa?

3. Opin Aika -projektin koulu tarjoaa opetusta ja ohjattua toimintaa viitenä päivänä viikossa. Koulussa painotetaan toiminnallisia opetusmenetelmiä.
 - Millaisia toiminnallisia opetusmenetelmiä koulussa sovelletaan?
 - Mitä etua toiminnallisilla opetusmenetelmillä saavutetaan?
 - Millaista ohjattua toimintaa koulu tarjoaa?
 - Millaista etua ohjatusta toiminnasta koituu?
 - Millaisia aihekokonaisuuksia elämänhallinnan tunneilla opiskellaan?
 - Millaisia aihekokonaisuuksia yhteiskuntatiedon tunneilla opiskellaan?
 - Kuinka monta prosenttia koulun oppilaista on yksintulleita turvapaikanhakijoita?

4. Opin Aika -projekti aloitti toimintansa helmikuussa 2010 ja se on suunniteltu kolmivuotiseksi.
- Millaista jatkoa projektille on odotettavissa?
 - Miten Opin Aika -projekti edistää maahanmuuttajien kotoutumista?
 - Mitä edellytetään, että Opin Aika muodostuu hankkeesta pysyväksi toiminnaksi?